χρονικό

ΕΚΔΟΣΗ Δ΄ ● ΤΕΥΧΟΣ 69 ● ISSN 1986-048X ● ΔΩΡΕΑΝ ΜΕ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΗ ● ΚΥΡΙΑΚΗ 23 ΙΟΥΝΙΟΥ 2019

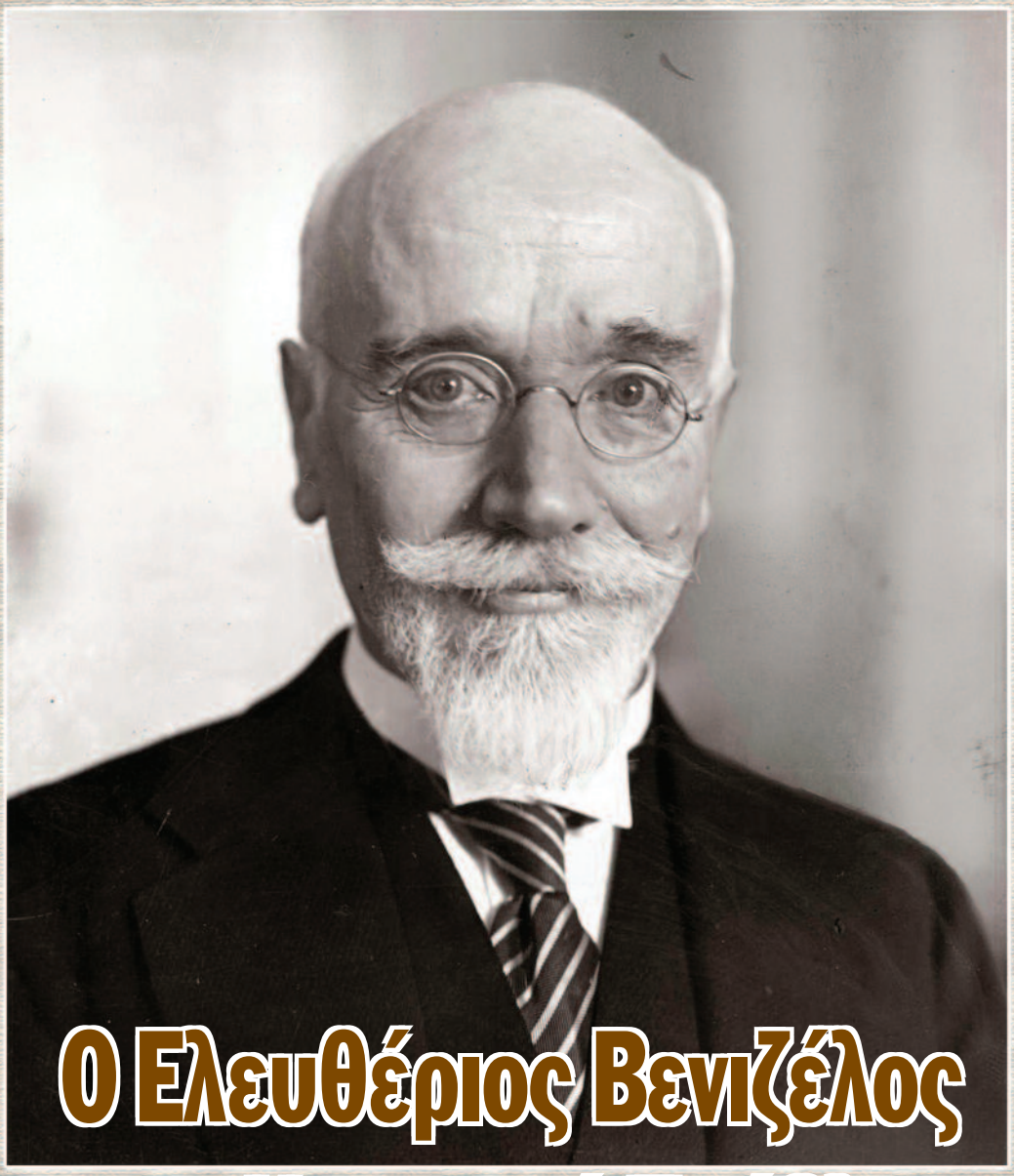

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και το Κυπριακό Πρόβλημα

ΜΕΓΑΛΗ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

Ένα μνημειώδες έργο αναφοράς 9000 χρόνων για την Κύπρο, απαραίτητο σε κάθε βιβλιοθήκη

Πλήρως ανανεωμένη
με χιλιάδες νέες φωτογραφίες
από τις κατεχόμενες πόλεις,
χωριά και ιστορικά μνημεία

20 Τόμοι

100 Επιστήμονες

100.000 Λήμματα

Για πληροφορίες: mke@politis-news.com | τηλ.: 22861888

ΤΩΡΑ Η ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΣΑΣ!

ΑΠΟ ~~700~~ ΕΥΡΩ

ΤΩΡΑ ΜΟΝΟ **300** ΕΥΡΩ

ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΟΥΣ 20 ΤΟΜΟΥΣ

ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΚΑΙ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

Από το Α-Ω

Όλα όσα πρέπει να ξέρεις για την Κύπρο:

Ιστορία • Γεωγραφία
Πολιτική • Πολιτισμός
Προσωπικότητες
Πανίδα • Χλωρίδα

Διαβάστε στο επόμενο τεύχος

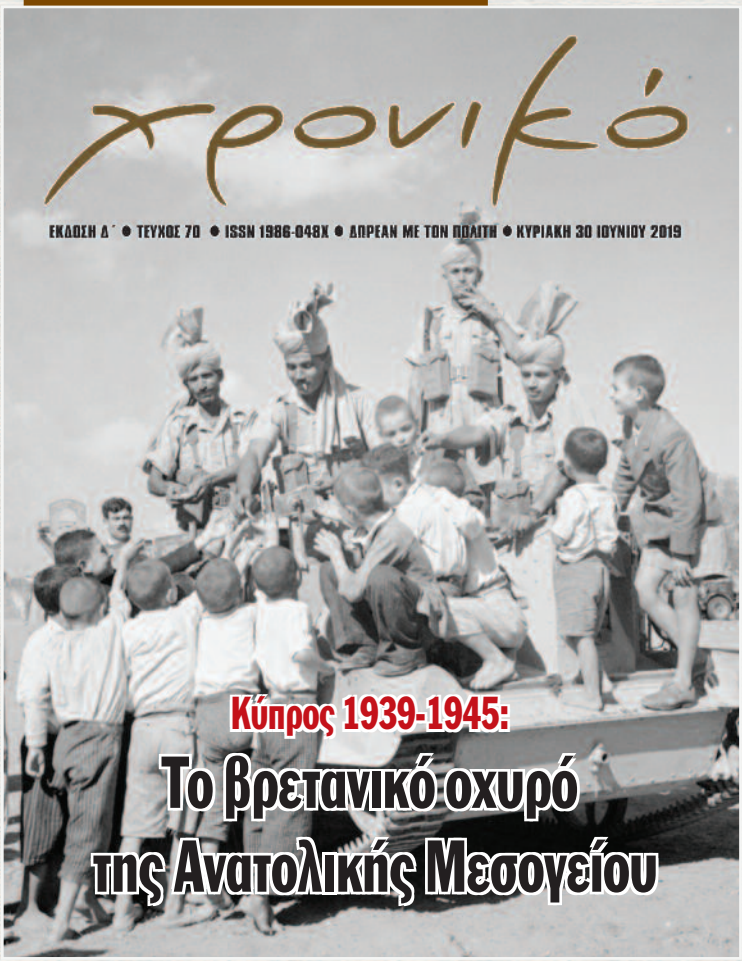

«Η κρίση αυτή του 1931 είναι η τελευταία φάση της ενασχόλησης του Βενιζέλου με το Κυπριακό θέμα. Πολλοί πιστεύουν ότι ο Βενιζέλος ενταφίασε το Κυπριακό, αλλά αυτό σε καμία περίπτωση δεν αληθεύει. Η πολιτική του Βενιζέλου δεν απέκλειε καμιά πιθανότητα από όλες τις ευκταίες λύσεις. Άλλωστε στο νησί αναπτύχθηκαν τέτοιες συνθήκες, που καθιστούσαν αδύνατο τον έλεγχό του από τον Έλληνα πρωθυπουργό, αλλά και απέκλειαν τη συμμόρφωση στις υποδείξεις του. Η εξέγερση του 1931 έριξε το Κυπριακό στο περιθώριο για πολλά χρόνια, κλείνοντας την πόρτα στην ανεξαρτησία, που κάθε άλλο παρά απέκλειε την Ένωση». Σε αυτό το Χρονικό ο Αντώνης Λοΐζίδης και ο Κωνσταντίνος Λοΐζου ξεδιπλώνουν την ενδιαφέρουσα πτυχή εκείνη του Κυπριακού που συνδέεται με την πολιτική του μεγάλου Έλληνα ηγέτη Ελευθέριου Βενιζέλου.

Γιάννης Ιωάννου

Ταυτότητα

Ιδιοκτησία:
Εκδόσεις ΑΡΚΤΙΝΟΣ ΛΤΔ
Εκδότης:
Γιάννης Παπαδόπουλος
Διευθυντής:
Διονύσης Διονυσίου
Έρευνα / επιμέλεια:
Γιάννης Ιωάννου
Υπεύθυνη Διαφήμισης:
Βάσω Κομνηνού
Διαφήμιση:
Γιούλα Μεττή, Μιχάλης Γεωργίου, Λάκης Σοφοκλέους
Σελίδωση / Διαχωρισμός χρωμάτων:
S.O. Entypo Services
Εκτύπωση:
PRINTCO Manufacturing & Trading LTD

Περιεχόμενα

06. Οκτωβριανά και το δίλημμα του Βενιζέλου
07. Το Κυπριακό ζήτημα (1915-1931)
10. Έκθεση του 1931
21. Κριτική αποτίμηση

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:
Ο Ελευθέριος Βενιζέλος. *Πηγή: www.google.com/*

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Ο **Κωνσταντίνος Λοΐζου** είναι φιλόλογος και ιστορικός. Σπούδασε Κλασική Φιλολογία, με μεταπτυχική πρώτη εξειδίκευση στην Αρχαία Ιστορία και δεύτερη στις Ελληνικές Σπουδές. Εργάζεται στην ιδιωτική εκπαίδευση και μελέτες του έχουν δημοσιευτεί σε επιστημονικά περιοδικά.

Ο **Αντώνιος Λοΐζίδης** είναι φιλόλογος με ειδίκευση στην Ιστορία και μεταπτυχιακό στην Εκπαιδευτική Ηγεσία. Εργάζεται στην ιδιωτική εκπαίδευση από το 2005 και έχει συνεργαστεί με ιστοσελίδες και περιοδικά ιστορικού περιεχομένου σε Κύπρο, Ελλάδα και άλλες χώρες.

ΧΡΟΝΟΣ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 30 ΟΚΤΟΒΡΙΟΥ 1931

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΧΕΙΛΟΣ ΜΙΑΣ ΑΒΥΣΣΟΥ

ΤΟ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ

The Cyprus Gazette

(Extraordinary)

Published by Authority

No. 2167.] SATURDAY, 24TH OCTOBER, 1931. 937

No. 871.

THE DEFENCE (CERTAIN BRITISH POSSESSIONS) ORDER IN COUNCIL, 1928.

REGULATIONS.

BERTRAM STORRS,
Governor.

In exercise of the powers vested in him by the Defence (Certain British Possessions) Order in Council, 1928, His Excellency the Governor has been pleased to make and hereby makes the following Regulations :—

1. These Regulations may be cited as the Defence of Cyprus (No. 2) Regulations, 1931, and shall be read as one with the Defence of Cyprus Regulations, 1931 (hereinafter referred to as the principal Regulations), and the principal Regulations and these Regulations may together be cited as the Defence of Cyprus Regulations, 1931, to (No. 2) 1931.

2. These Regulations shall come into operation on and from the date of their publication in the Cyprus Gazette.

3. The following Regulations shall be inserted in the principal Regulations :—

"12. No meeting or assembly of more than five persons shall be held in any place or building without the permission in writing of the Commissioner of the District first obtained :

Provided that nothing in this Regulation contained shall be deemed to apply to any persons being members of the same household.

"13. Any person who takes part in any meeting or assembly held in contravention of Regulation 12 hereof shall be deemed to have acted in contravention of these Regulations.

"14. All officers of the Cyprus Military Police and all officers of His Majesty's Naval, Military or Air Forces and all other persons acting in their behalf or under their instructions shall have power to disperse by force any meeting or assembly held in contravention of Regulation 12 hereof and shall not be liable in any criminal or civil proceedings for having by the use of such force caused harm or death to any person.

"15. No person coming from outside the Colony of Cyprus shall land or disembark in the Colony of Cyprus without the previous permission in writing of the harbour or port authorities of the District in which such person intends to land or disembark.

"16. No person shall print, exhibit or circulate any pamphlet or notice of any kind without the permission in writing of the Commissioner of the District first obtained."

Dated the 24th day of October, 1931.

(M.P. 1329/27.)

No. 872. Telegraphic use of Codes.

With reference to the Order of the Governor in Council No. 1444 of the 23rd day of October, 1931, published under Notification No. 870 in the Cyprus Gazette of the 23rd October, 1931, His Excellency directs it to be notified for general information that the use of the following codes is permitted in telegrams :

A.B.C., 5th and 6th Editions.
Bentley's Complete Phrase.
Bentley's Second Phrase.

Messages in private or any other code not recognised will be stopped.—In every case the name of the code used must be indicated on the form ; no charge will be made for transmission of the name of the code. (M.P. 829/23.)

By His Excellency's Command,

A. B. WRIGHT,
Acting Colonial Secretary.

Λογοκρισία στην εφημερίδα «Χρόνος» και εξαγγελία εκτάκτων μέτρων από τη βρετανική διοίκηση την επαύριον της εξέγερσης. *Πηγή: https://www.lifo.gr/team/sansimera/33176*

Η παραχώρηση της Κύπρου στην Αγγλία το 1878, βάσει συνθήκης «για να προστατεύσει την Τουρκία από τη Ρωσία» έθετε τέλος στην επαχθή οθωμανική διακυβέρνηση από το 1571-1878 και διάνοιγε προοπτικές για μεταρρυθμίσεις στην πολιτική, δημόσια, οικονομική και κοινωνική ζωή της νήσου (Π. Γιάννης 1980, σ. 3). Οι προσδοκίες όμως των Κυπρίων για ουσιαστικές μεταβολές στους πιο πάνω τομείς δεν επαληθεύθηκαν και η πρόοδος που σημειώθηκε δεν ήταν η αναμενόμενη. Με την έναρξη της Αγγλοκρατίας, οι Έλληνες της Κύπρου προσδοκούσαν ότι η σημαντικότερη μεταβολή θα εκδηλωνόταν στον πολιτικό τομέα. Ευελπιστούσαν ότι οι Άγγλοι θα παραχωρούσαν την Κύπρο στην Ελλάδα όπως είχαν πράξει στην περίπτωση της Επτανήσου το 1864. Βασικό λοιπόν αίτημά τους ήταν η Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα (Ιστορία της Κύπρου, 1997, σ. 185-186).

Στις 12 Ιουλίου του 1878, ύστερα από οθωμανική κυριαρχία τριών αιώνων, άρχιζε για την Κύπρο η περίοδος της Αγγλοκρατίας. Η κατάληψη και η κατοχή του νησιού συμφωνήθηκε και υπογράφηκε στα παρασκήνια του Συνεδρίου του Βερολίνου (4 Ιουνίου - 1 Ιουλίου 1878). Η αναγνώριση της Συνθήκης Μεταβίβασης έγινε από τις Μεγάλες Δυνάμεις στις 13 Ιουλίου του 1878, όταν ο ναύαρχος Hay είχε ήδη καταπλεύσει στη Λάρνακα και η κατάληψη της Κύπρου ήταν ένα τετελεσμένο γεγονός. Από το 1878 έως το 1914 η Κύπρος βρισκόταν υπό ένα ειδικό καθεστώς, που η Συνθήκη το όριζε ως αντικείμενο νομής και κατοχής από τη Βρετανία. Όταν όμως το 1914 η Τουρκία μπήκε στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας, η Αγγλία προσάρτησε την Κύπρο. Το 1925, μετά τη Συνθήκη της Λωζάννης και την παραίτηση της Τουρκίας από τα δικαιώματά της στην Κύπρο, το νησί ανακηρύχθηκε επίσημα βρετανική αποικία (Ιστορία της Κύπρου, 1997, σ. 185-186).

Πρώτες προσπάθειες του Βενιζέλου για την ενσωμάτωση της Κύπρου

Κανένας Έλληνας πολιτικός δεν συνδέθηκε τόσο πολύ με το Κυπριακό ζήτημα τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα όσο ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Η άνοδος του Βενιζέλου στην πρωθυπουργία της Ελλάδας το 1910 συνέπεσε με τη διεθνή αναστάτωση της πρώτης δεκαετίας του 20ού αιώνα και είχε κορύφωσή της τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Ο ιταλοτουρκικός πόλεμος του 1912, που είχε ως αποτέλεσμα να περιέλθουν η Λιβύη και τα Δωδεκάνησα υπό ιταλική κατοχή, δημιούργησε κινδύνους, αλλά και προϋποθέσεις για μια αλλαγή των δεδομένων στα μεσογειακά πράγματα. Η Αγγλία αρχίζει να επιδιώκει την εξασφάλιση της Ελλάδας με τα εκτεταμένα παράλια και τα φυσικά της λιμάνια. Από την άλλη, ο Βενιζέλος με την αλυτρωτική πολιτική που ακολουθούσε επεδίωκε άριστες σχέσεις με την Αγγλία, η οποία ήλεγχε τη Μεσόγειο. Ωστόσο, μπροστά στον επικείμενο παγκόσμιο πόλεμο η Βρετανία, όντας μεγάλη ναυτική δύναμη, ήθελε να προστατέψει τα συμφέροντά της στη Μεσόγειο και ο Βενιζέλος προσπαθούσε να εξασφαλίσει τη συμμαχία της. «*Ανάμεσα σε αυτά ήταν και οι διαπραγματεύσεις για την παραχώρηση της Κύπρου, με αντάλλαγμα την παροχή λιμενικών διευκολύνσεων στο Αργοστόλι της Κεφαλονιάς*» (Πικρός, 1980, σ. 3).

Οι πρώτες κρούσεις για συνεργασία Ελλάδας - Αγγλίας έγιναν τον Νοέμβριο του 1912 ανάμεσα στον Άγγλο υπουργό Οικονομικών Λόυντ Τζωρτζ και τον προσωπικό του φίλο πρόξενο της Ελλάδας στο Λονδίνο, σερ Τζων Σταυρίδη. Στις 18 Νοεμβρίου ο Λόυντ Τζωρτζ αναπτύσσει στον Σταυρίδη τις απόψεις του αρχηγού των Ναυτικών, Τσώρτσιλ, σχετικά με την παροχή λιμενικών διευ-

***Ο μητροπολίτης Κιτίου Νικόδημος Μυλωνάς και ο αρχιμανδρίτης Διονύσιος Κυκκώτης. Πηγή**: https://www.lifo.gr/team/sansimera/33176*

κολύνσεων σε ένα νησί του Ιονίου, κοντά στην Αδριατική. Το αντάλλαγμα στην παροχή αυτή θα ήταν η παραχώρηση της Κύπρου στην Ελλάδα. Ο Τσώρτσιλ είχε αρχικά σκεφτεί την εγκατάσταση μιας ναυτικής βάσης στην Κέρκυρα, επειδή όμως η Ελλάδα είχε αναλάβει την υποχρέωση να μην οχυρώσει το νησί, πρότεινε το Αργοστόλι της Κεφαλονιάς (Πικρός, 1980, σ. 5-10).

Η έκρηξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου βρήκε τον Ελευθέριο Βενιζέλο στο πλευρό της Αντάντ. Η θέση του αυτή ευνοούσε την κυπριακή υπόθεση γιατί η τύχη του νησιού εξαρτιόταν από τις μεγάλες ναυτικές δυνάμεις που διέθεταν την κυριαρχία στη θάλασσα και ιδιαίτερα στην Ανατολική Μεσόγειο. Ο φόβος εξάλλου της ναυτικής υπεροχής της Αντάντ εμπόδισε τον βασιλιά Κωνσταντίνο και το αυλικό του περιβάλλον να υποστηρίξουν ανοιχτά τον αντίθετο συνασπισμό των Κεντρικών Δυνάμεων. Στις 4 Αυγούστου του 1914, η Γερμανία προσπάθησε να δελεάσει την Ελλάδα και τον Ιούνιο του 1915 ανάμεσα στις άλλες παραχωρήσεις περιλαμβανόταν η Κύπρος και τα Δωδεκάνησα. Στις 28 Οκτωβρίου του 1914, ο Γερμανός ναύαρχος Ζάουχεν, αρχηγός του τουρκικού στόλου, επιτίθεται με μια ισχυρή τουρκική μοίρα στα ρωσικά λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας. Στις 5 Νοεμβρίου η Βρετανία, η Γαλλία και η Ρωσία κήρυξαν τον πόλεμο στην Τουρκία. Αυτό για τη Βρετανία σήμαινε την άρση του κωλύματος της τουρκικής επικυριαρχίας στην Κύπρο. Έτσι η Βρετανία κήρυξε την προσάρτηση της Κύπρου. Η προσάρτηση «Act of Annexation», έχει ημερομηνία 5 Νοεμβρίου 1914. Αλλά, η διεθνής αναγνώριση αυτής της πράξης θα ολοκληρωθεί με τη Συνθήκη της Λωζάννης το 1923.

Ο Τσώρτσιλ πίστευε πως ήταν απαραίτητο να παραχωρηθεί η Κύπρος στην Ελλάδα και, σε αντάλλαγμα, η τελευταία να παραχωρήσει στη Βουλγαρία την Καβάλα, για να κερδηθούν έτσι από την πλευρά της Αντάντ όλα τα βαλκανικά κράτη. Η όλη όμως υπόθεση προσέκρουσε πάνω στη γνώμη του Επιτελείου με εκφραστή τον Κίτσενερ, ο οποίος ήταν εχθρικός στην παραχώρηση της Κύπρου. Η Κύπρος απείχε 75 χλμ. από τη νότια Τουρκία, από όπου οι Βρετανοί μπορούσαν από την Αλεξανδρέττα να προωθηθούν στον Περσικό Κόλπο (Π. Γιάννης, 1980, σ. 11-15). Όταν τα αυστρογερμανικά και τα βουλγαρικά στρατεύματα προωθήθηκαν επιθετικά εναντίον της Σερβίας τον Οκτώβριο του 1915, έγινε ακόμα μια φορά η λεγόμενη «μοναδική προσφορά» της Κύπρου στην Ελλάδα. Σκοπός της προσφοράς αυτής ήταν η έξοδος της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ. Αν συντριβόταν η Σερβία, οι Κεντρικές Δυνάμεις θα αποκτούσαν πλήρη έλεγχο της σιδηροδρομικής γραμμής της Κωνσταντινουπόλεως και η Νοτιοανατολική Ευρώπη θα απέμενε ανεπανόρθωτα εκτεθειμένη στις Κεντρικές Δυνάμεις. Στις 16 Οκτωβρίου σε ένα τηλεγράφημα που συνέταξε ο Γκρέυ με το χέρι του και στάλθηκε αμέσως στην Αθήνα, έγραφε πως αν η Ελλάδα υποστήριζε τη Σερβία, η αγγλική κυβέρνηση όφειλε να προπαρασκευάσει την προσφορά της Κύπρου στην Ελλάδα (His Majesty's Government will be prepared to give Cyprus to Greece).

Τον Οκτώβριο του 1917 γίνονται εκλογές στην Κύπρο και παραμερίζοντας όλα τα τοπικά τους ζητήματα εκλέγονται οι αντιπρόσωποι εκείνοι που είχαν την Ένωση στο πρόγραμμά τους. Ισχυρίζονται ότι αφού ακυρώθηκε η Συνθήκη του 1878 κανένα από τα συμβαλλόμενα μέρη δεν είχε δικαιώματα επί της Κύπρου, άρα ο κυπριακός λαός είχε δικαίωμα να καθορίσει την τύχη του. Η επικράτηση των Ενωτικών δεν ήταν άσχετη με την επίδραση του Βενιζέλου (Π. Γιάννης, 1980, σ. 20-24).

Η ανακωχή με τη Γερμανία στις 11 Νοεμβρίου 1918 έβαζε τέλος στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι εδαφικές διεκδικήσεις της Ελλάδας αφορούσαν τη Β. Ήπειρο, τη Θράκη, την Κωνσταντινούπολη, τη Μικρά Ασία και τα νησιά του Αιγαίου. Οι περιοχές αυτές ήταν είτε προσαρτημένες, είτε βρίσκονταν ακόμη στα χέρια των Τούρκων. Ο Βενιζέλος διεκδικούσε παράλληλα και την Κύπρο. Οι διεκδικήσεις της Ελλάδας, που πολλοί θεωρούσαν ως σύμμαχο της τελευταίας στιγμής, προσέκρουσε στον ιταλικό ιμπεριαλισμό και στον αγγλικό ανταγωνισμό. Η εμφάνιση του Κυπριακού ζητήματος στο Συνέδριο της Ειρήνης ήταν πάρα πολύ δύσκολη γιατί μια μεγάλη δύναμη σαν τη Μεγάλη Βρετανία δεν ήταν δυνατό να πεισθεί αποτελεσματικά από ένα μικρό κράτος σαν την Ελλάδα (Πικρός, 1980, σ. 27-28).

Η σατιρική εφημερίδα «Το Γέλιο» σχολιάζει την έλευση του νέου Βρετανού κυβερνήτη Χέρμπερτ Ρίτσμοντ Πάλμερ που είχε αναλάβει την καταστολή της εξέγερσης του 1931. Δεξιά ο προκάτοχός του, Sir Ronald Storrs.

Πηγή: https://www.lifo.gr/team/sansimera/33176

Οκτωβριανά και το δίλημμα του Βενιζέλου

Ο Βενιζέλος ήταν σε θέση να γνωρίζει ότι ήταν ανίσχυρος να εκβιάσει υποχώρηση της Ιταλίας και της Μεγάλης Βρετανίας ή να εκμαιεύσει υπολογίσιμα ερείσματα στον διεθνή χώρο, θέτοντας σε κρίσιμη δοκιμασία τις βάσεις της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Η σταδιακή σύναψη του Δωδεκανησιακού με το Κυπριακό πρόβλημα και η κοινή αναγωγή τους σε υπόθεση ισορροπίας δυνάμεων στο ευρύτερο ανατολικομεσογειακό πεδίο, έτεινε να αποθαρρύνει οποιαδήποτε μονόπλευρη χειρονομία καλής θέλησης. «*Η κατηγορηματική άρνηση της ιταλικής κυβερνήσεως να αποδεχτεί το ελληνικό ενδιαφέρον για τα Δωδεκάνησα, κυρίως μετά την αναγνώριση ως τετελεσμένου γεγονότος της ιταλικής κατοχής των νησιών από τη Μεγάλη Βρετανία, είχε αποθαρρύνει την αντιμετώπιση του θέματος μέσα στα πλαίσια ενός ελληνοϊταλικού διαλόγου*» (Σβολόπουλος, 2003, σ. 226).

Η κυπριακή εξέγερση, τον Οκτώβριο του 1931, ως αποτέλεσμα της βίαιης αντίδρασης στα καταπιεστικά μέτρα της βρετανικής διοίκησης, αλλά και έκφραση της προσήλωσης των Ελληνοκυπρίων στην Ένωση με την Ελλάδα, έφεραν τον Ελευθέριο Βενιζέλο αντιμέτωπο με ένα δραστικό δίλημμα. Θα όφειλε η Ελλάδα να ανταποκριθεί στην έκκληση για ενεργή συμπαράσταση στους αλύτρωτους αδελφούς της Κύπρου, που είχαν αποδυθεί σε αιματηρό αγώνα κατά των αγγλικών αποικιακών αρχών ή θα έπρεπε να παραμείνει στη γραμμή της αποχής από την ανάληψη παρακινδυνευμένων πρωτοβουλιών που αντέφασκαν με τις στρατηγικές επιλογές της Ελλάδας; «*Ο Βενιζέλος στράφηκε άμεσα και αταλάντευτα προς τη δεύτερη κατεύθυνση, δίνοντας το μέτρο μιας ακλόνητης αποφασιστικότητας που τροφοδοτούνταν από την εξυπηρέτηση των μονιμότερων συμφερόντων του ελληνικού έθνους*» (Σβολόπουλος, 1999, σ. 167).

Υπό το κράτος κακών αποφάσεων που ανέστελλαν την ομαλή λειτουργία ανάμεσα στην αποικιακή διοίκηση και τα αντιπροσωπευτικά τοπικά όργανα, είχαν προκύψει δυσεπίλυτα προβλήματα: αριθμός μελών του Νομοθετικού Συμβουλίου, που ορίζονταν από τους Βρετανούς, ανικανοποίητο αίτημα για μεταρρυθμίσεις και τα έκτακτα οικονομικά μέτρα θα ανοίξουν το κεφάλαιο της δυναμικής αντίδρασης. Η εξέγερση των Ελληνοκυπρίων κατά της αποικιακής εξουσίας αποτελούσε εσωτερική υπόθεση της Βρετανικής αυτοκρατορίας. Η εξέγερση ενσάρκωνε τον αγώνα των αλύτρωτων λαών για αποτίναξη της ξένης κατοχής και την ανάδειξη των αρχών της εθνικής ανεξαρτησίας και των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι διεθνείς συσχετισμοί στον χώρο της Ανατολικής Μεσογείου δεν άφηναν περιθώρια για δυναμική εμφάνιση της κυπριακής υπόθεσης στο διεθνές σύστημα ανταγωνισμών. Η υπεροχή της Βρετανίας, με την αναδίπλωση της Ρωσίας και την αποδέσμευση της Γαλλίας την έθετε απόλυτη κυρίαρχο και ήθελε να διασφαλίσει τον έλεγχο του νευραλγικού άξονα Γιβραλτάρ - Σουέζ - Άπω Ανατολής (Σβολόπουλος, 1999, σ. 168-170).

Ο μείζων ελληνισμός, το ελεύθερο ελληνικό κράτος και το αλύτρωτο τμήμα του ελληνισμού είχαν πάντοτε δώσει το παρών τους στη διεκδίκηση των εθνικών δικαίων. Η ελληνική κυβέρνηση όμως δεν ήταν ικανή τον Οκτώβριο του 1931 να αναλάβει από κοινού με τους Ελληνοκυπρίους ένοπλο αγώνα. Η απάντηση του Βενιζέλου ήταν αρνητική. Αρνήθηκε κάθε επίσημη ανάμειξη της Ελλάδος στα γεγονότα του 1931 καθώς επίσης απέτρεψε τους Κυπρίους να προσφύγουν σε επαναστατικά μέσα.

Η βαθιά πεποίθηση και η ευαισθησία του Ελευθερίου Βενιζέλου απέναντι στα δίκαια αιτήματα των Ελληνοκυπρίων δεν θα κλονίσουν την απόφασή του να μην εμπλακεί η Αθήνα σε ένα πολύ επικίνδυνο αδιέξοδο. Δεν θα διστάσει να τονίσει ωμά: «*Όπως εδήλωσα και άλλοτε, ζήτημα Κυπριακόν δεν υφίσταται μεταξύ της ελληνικής κυβερνήσεως και της αγγλικής. Υφίσταται μεταξύ της τελευταίας ταύτης και των Κυπρίων*» (Σβολόπουλος, 1999, σ. 168-170).

Ο μητροπολίτης Κυρηνείας Μακάριος Μυριανθεύς (δεξιά) συνελήφθη στις 26 Οκτωβρίου του 1931. Εξόριστος, έμεινε στην Αθήνα μέχρι το 1946 (στο Παγκράτι). Επιστρέφοντας στην Κύπρο μετά τον πόλεμο, εξελέγη Αρχιεπίσκοπος στις 24 Δεκεμβρίου του 1947. Αριστερά του ο Νικόδημος Μυλωνάς. *Πηγή: https://www.lifo.gr/team/sansimera/33176*

Το Κυπριακό ζήτημα (1915-1931)

Το 1915, με την παραίτηση της κυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου, η Αγγλία πρόσφερε την Κύπρο στην τότε αντιβενιζελική κυβέρνηση του Αλέξανδρου Ζαΐμη με αντάλλαγμα την είσοδο της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων. Η Αγγλία είχε έναν χρόνο πριν προσαρτήσει μονομερώς το νησί de jure, αφού η Τουρκία τάχθηκε στον πόλεμο με αντισυμμαχικές δυνάμεις. Δυστυχώς όμως, η προσφορά δεν έγινε δεκτή αφού ο Ζαΐμης ανταποκρίθηκε στη γραμμή του βασιλικού στρατοπέδου. Αλλά και πριν το 1915, ο Βενιζέλος προσπαθούσε να πετύχει την Ένωση μέσω μιας διπλωματικής στρατηγικής «do ut des» (μέσω αντιπαροχών δηλαδή). Για παράδειγμα, συζητούσε την προσάρτηση της Κύπρου έναντι χορήγησης διευκολύνσεων στον βρετανικό στόλο στο λιμάνι του Αργοστολίου.

Τα χρόνια 1917-1920, ο Βενιζέλος προσπάθησε να λάβει υποστήριξη για το θέμα της Κύπρου από τον τότε Βρετανό πρωθυπουργό David Lloyd George. Δυστυχώς όμως, κάθε προσπάθεια προσέκρουε σ' ένα ισχυρό τείχος, αυτό της στρατηγικής και γεωπολιτικής θεώρησης των πραγμάτων, ιδίως λόγω της πολιτικής των Συντηρητικών. Επιπλέον, το Λονδίνο είχε δεσμευθεί απέναντι στο Παρίσι, με το αγγλογαλλικό σύμφωνο Sykes-Picot της 16ης Μαΐου 1916, να μην διενεργήσει διαπραγματεύσεις για την παραχώρηση της Κύπρου, χωρίς την προηγούμενη συγκατάθεση της Γαλλίας. Το ίδιο προβλεπόταν σε μία ρήτρα ανάμεσα στις δύο χώρες, τον Δεκέμβριο του 1920, που μεταξύ άλλων έφερε τη Γαλλία ως εντολοδόχο δύναμη για τη Συρία. Επίσης, πρέπει να τονίσουμε πως το Κυπριακό συνδεόταν και με το πρόβλημα της Δωδεκανήσου, όπου πρόβαλλαν τα συμφέροντά τους οι Ιταλοί (Τζερμιάς, 2004, σ. 177-179).

Το καλοκαίρι του 1919, μια ψευδής δήλωση είχε φτάσει από την Αίγυπτο που έλεγε πως η Μ. Βρετανία είχε ήδη παραχωρήσει την Κύπρο στην Ελλάδα. Οι αβάσιμες πληροφορίες είχαν δημοσιευθεί στον ελληνικό Τύπο, και ανέφεραν ότι ο Βρετανός στρατηγός Άλλεμπυ είχε πληροφορήσει τον Έλληνα πρόξενο της Αλεξάνδρειας για το προαναφερθέν. Οι διαδόσεις αυτές είχαν τρομερές συνέπειες στο Κυπριακό πρόβλημα και μείωσαν τις διαπραγματευτικές δυνατότητες του Βενιζέλου με τους Ιταλούς αλλά και τους Γάλλους.

Καθ' όλη τη διάρκεια του 1919, ο Βενιζέλος έβλεπε κάθε διπλωματική του προσπάθεια να καταλήγει σε αδιέξοδο και η αισιοδοξία του για λύση του Κυπριακού άρχισε να διαψεύδεται. Ο λόγος; Εκτός από διάφορες αντιδράσεις των Τουρκοκυπρίων κατά το διάστημα αυτό, σχετικά με την παραχώρηση της Κύπρου, ο Βενιζέλος είχε να αντιμετωπίσει και το βέτο από ισχυρούς οικονομικούς βρετανικούς κύκλους. Μεγάλες μεταλλευτικές εταιρείες, όπως η Cyprus Mines Corporation, εμπορικές, ναυτιλιακές και κατασκευαστικές εταιρείες με υπόμνημά τους στο Υπουργείο Αποικιών ζητούσαν συνεχώς εγγυήσεις για τυχόν παραχώρηση της Κύπρου στην Ελλάδα (Πικρός, 1980, σ. 40-41). Αλλά και οι Βρετανοί στρατιωτικοί προέβαλλαν διά του Άγγλου ναυάρχου ντε Ρομπέκ την άρνησή τους να παραχωρήσουν το νησί, υπερτονίζοντας σε υπόμνημά τους τη γεωστρατιωτική σημαντικότητα της Κύπρου. Το αποτέλεσμα, λοιπόν, ήταν όλες οι ενέργειες του Βενιζέλου,

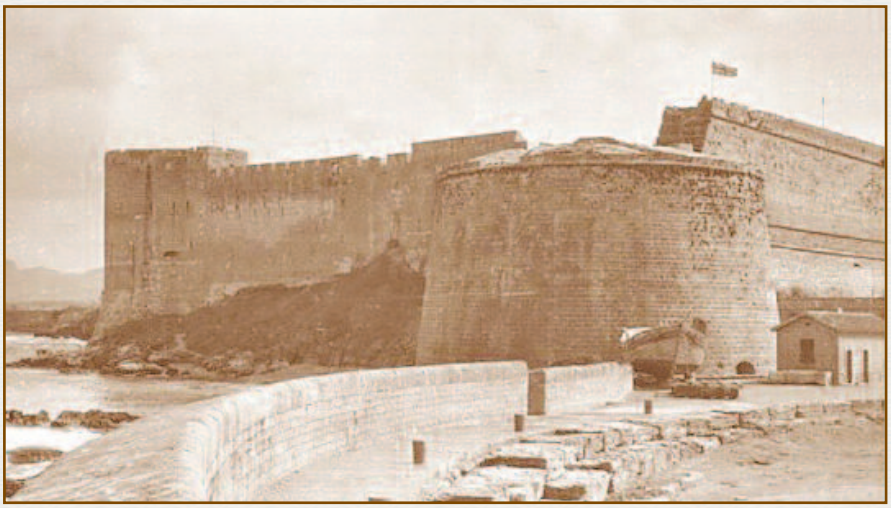

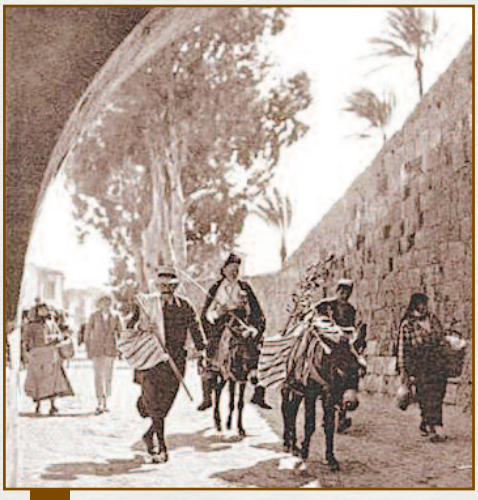

Η πύλη και το κάστρο της Κερύνειας με την αγγλική σημαία, εορτασμός στην εκκλησία Χρυσοπολίτισσα (φωτογραφία του Leopold Glaszner γύρω στα 1925) και η συνοικία της Αγίας Σοφίας στη Λευκωσία. *Πηγή: https://www.lifo.gr/team/sansimera/33176*

ακόμα και για εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης των πολιτισμένων εθνών να καταλήγουν σε αποτυχία. Ο Λόυντ Τζωρτζ, όχι μόνο δεν δέχθηκε την κυπριακή αντιπροσωπεία, παρ' όλες τις παρακλήσεις του Βενιζέλου, αλλά επιπλέον, σε συνομιλία του με τον Έλληνα πολιτικό επικαλέστηκε ενδοκυβερνητικές δυσκολίες για τη μεταβίβαση της κυριαρχίας του νησιού στην Ελλάδα.

Η απάντηση στην εύλογη απορία «γιατί οι Βρετανοί ήθελαν τόσο πολύ να διατηρήσουν την Κύπρο υπό την κυριαρχία τους» μπορεί να δοθεί μέσω στρατιωτικοπολιτικών επιχειρημάτων, και εξηγούμε: Η διατήρηση του νησιού, για τους Άγγλους, σήμαινε και μια αντιστάθμιση κάποιων στρατηγικών πλεονεκτημάτων που αποκτούσε η Γαλλία με την «εντολή» που είχε αποσπάσει από την Αγγλία, σχετικά με τα εδάφη της Συρίας. Εκείνο που έσπευδαν διακαώς να επιτύχουν οι Άγγλοι ήταν η διασφάλιση των πετρελαιοπηγών του Ιράν μέχρι τον Περσικό Κόλπο. Αυτό μπορούσε να επιτευχθεί μόνο μέσω της εξασφάλισης της κυριαρχίας τους στην Ανατολική Μεσόγειο. Εκτός από αυτό, η Κύπρος αποτελούσε ισχυρότατο «ατού» της αμυντικής τους γραμμής στην περιοχή αυτή, αφού προστάτευε τις προσβάσεις στο κανάλι του Σουέζ και εξασφάλιζε τον ανεφοδιασμό σε καύσιμα στην αεροπορική γραμμή της Ινδίας. Σαφέστατα, η Μ. Βρετανία θα διακινδύνευε πάρα πολλά με τυχόν παραχώρηση της Κύπρου. Η αισιοδοξία του Βενιζέλου αναθερμάνθηκε όταν υπογράφηκε η ελληνοτουρκική συνθήκη, καθώς και το σύμφωνο Βενιζέλου-Τιττόνι, στις 10 Αυγούστου 1920. Τότε είχε δηλώσει και στην κυπριακή αντιπροσωπεία πως *«[...]η Ένωσις της Κύπρου θα γίνει σύντομα»*.

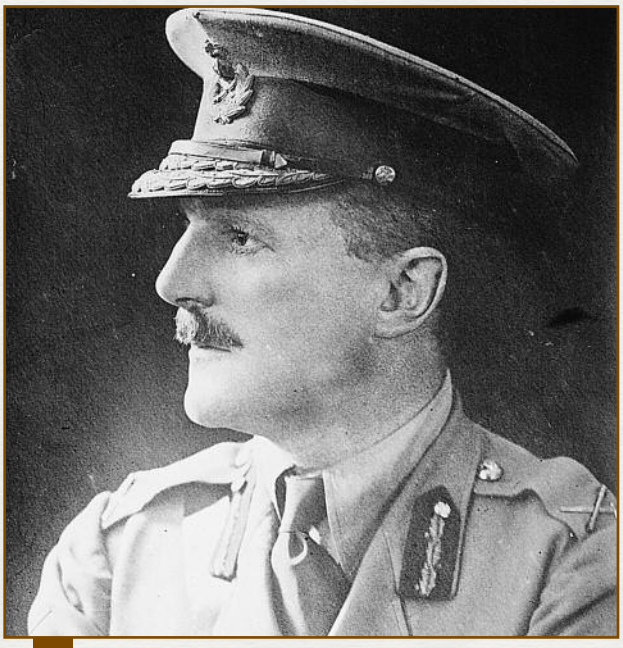

Sir Ronald Storrs, κυβερνήτης της Κύπρου που ταυτίσθηκε με τα γεγονότα της εξέγερσης του 1931. *Πηγή: www.google.com/*

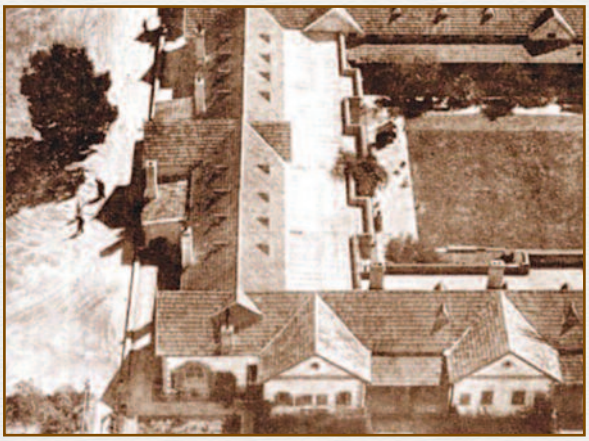

Το Κυβερνείο πριν και μετά τα Οκτωβριανά. Το 1955, ξανασχεδιάστηκε από τον αρχιτέκτονα Maurice Webb και στη θέση του βρίσκεται το σημερινό Προεδρικό Μέγαρο. *Πηγή: https://www.lifo.gr/team/sansimera/33176.*

Ο υπουργός Εξωτερικών της Ιταλίας, Τομάζο Τιττόνι, άρχισε από τα μέσα του 1919 διαπραγματεύσεις με τον Βενιζέλο, σχετικά με τις σχέσεις των δύο χωρών. Έτσι, στις 22 Ιουλίου 1919, συμφώνησε πως η Ιταλία θα παραχωρήσει την Κω, αλλά θα κρατούσε τη Ρόδο, όσο η Αγγλία θα κρατούσε την Κύπρο. Ο Βενιζέλος δέχθηκε την πρόταση της Ιταλίας, αφού διαβεβαίωσε τους Άγγλους πως η ιδέα της αλληλεξάρτησης Ρόδου και Κύπρου ήταν αμιγώς ιταλική. Δύο μέρες αργότερα όμως, ο Τιττόνι διατύπωσε νέες προτάσεις, αφού είχε δεχθεί αρκετές πιέσεις από ναυτικούς και στρατιωτικούς κύκλους της χώρας του. Αυτή τη φορά, δήλωσε πως η Ρόδος θα ήταν υπό την ολική κυριαρχία της Ιταλίας, ο ίδιος δεν είχε υπογράψει κάτι τυπικό για την παραχώρηση του νησιού και πως σε περίπτωση που η Κύπρος περνούσε σε ελληνικά χέρια, η Ιταλία απλώς ηθικά θα υποχρεούνταν να παραχωρήσει τη Ρόδο.

Για τον Βενιζέλο υπήρχε ο εξής κίνδυνος: Σε θετική του απάντηση, θα του παραχωρούνταν όλα τα νησιά της Δωδεκάνησου, πλην της Ρόδου. Το νησί είχε εκτός από εθνικό και αμερικανικό ενδιαφέρον, αφού οι τελευταίοι ήθελαν να κρατήσουν τους Ιταλούς έξω από τη Ρόδο και τη Μικρά Ασία. Στις 26 του μήνα ο Βενιζέλος αποφάσισε να διακόψει κάθε συνομιλία και να ασκήσει περισσότερη πίεση στην Ιταλία. Ο Ιταλός υπουργός Εξωτερικών επανήλθε στις 28 με μια παλιά του πρόταση: Η Ιταλία θα κατείχε τη Ρόδο, όσο η Αγγλία την Κύπρο. Η κυκλοθυμία του όμως επανεμφανίστηκε όταν, μετά από αβάσιμη πληροφορία που έλαβε περί παραχώρησης της Κύπρου από τη Μ. Βρετανία, δήλωσε απρόθυμος να εκχωρήσει αμέσως τη Ρόδο. Τώρα, επέμενε στη συμφωνία να υπάρχει και ένας πρόσθετος όρος, ότι δηλαδή σε κάθε περίπτωση η εκχώρηση της Ρόδου θα καθυστερούσε για μία πενταετία, και κατόπιν θα γινόταν δημοψήφισμα για την τύχη της. Αλλά ακόμα και τότε, η παραχώρηση ή όχι του νησιού θα εξαρ-

Leopold Charles Maurice Stennett Amery (1873-1955). Υφυπουργός Αποικιών από τον οποίο πληροφορήθηκε η κυπριακή αντιπροσωπεία ότι «η Αγγλία είχε αποφασίσει να κρατήσει την Κύπρο για πολλούς λόγους, μεταξύ των οποίων και η προστασία της μουσουλμανικής κοινότητας». *Πηγή: Ιστορία της Κύπρου, τόμος Γ', 2010, σελ. 91.*

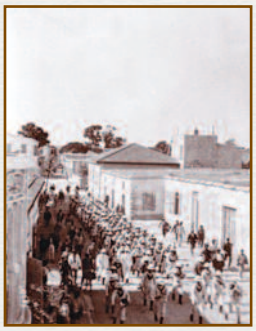

Οι Βρετανοί φέρνουν ενισχύσεις από την Αίγυπτο για να αντιμετωπίσουν την εξέγερση του 1931. *Πηγή: https://www.lifo.gr/team/sansimera/33176*

τιόταν από το αν η Κύπρος είχε παραχωρηθεί στην Ελλάδα (Πικρός, 1980, σ. 41-45). Ο Έλληνας πρωθυπουργός συμφώνησε και το ελληνοϊταλικό σύμφωνο μονογραφήθηκε στις 29 Ιουλίου 1919, μόνο όταν βεβαίωσε και πάλι τον Άγγλο σύνδεσμο Τάλμποτ πως η εξάρτηση της παραχώρησης της Ρόδου από την αντίστοιχη παραχώρηση της Κύπρου ήταν αποκλειστική πρωτοβουλία του Τιττόνι. Ο Βενιζέλος φρόντισε όπως βλέπουμε να μην ενοχλήσει τη Μ. Βρετανία με την εν λόγω συμφωνία, αφού ίσως είχε πετύχει μέχρι τότε να λάβει την υπόσχεση από τον φίλο του Λόυντ Τζωρτζ ότι η Κύπρος πράγματι θα παραχωρούνταν στην Ελλάδα όταν η Ιταλία θα παραχωρούσε τη Ρόδο. Το μόνο σίγουρο είναι ότι η Αγγλία ήθελε να παραμείνει η Ιταλία εκτός του ζωτικού της χώρου στην περιοχή της Μεσογείου.

Στη Συνθήκη των Σεβρών το 1920, η Ιταλία επιβεβαίωσε τα δικαιώματά της στα Δωδεκάνησα, αφού η Τουρκία είχε παραιτηθεί από κάθε δικαίωμα εκεί. Επίσης, σε μια διμερή συμφωνία, στις 10 Αυγούστου 1920, μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, η δεύτερη υποσχέθηκε να παραχωρήσει στην Ελλάδα όλα τα νησιά της Δωδεκανήσου, εκτός από τη Ρόδο, αύξησε την περίοδο για το δημοψήφισμα της Ρόδου σχετικά με εκχώρησή της στην Ελλάδα από 5 σε 15 χρόνια, αυξάνοντας παράλληλα και την αλληλεξάρτηση Ρόδου-Κύπρου.

Ο Βενιζέλος, εκτός των προαναφερθέντων προβλημάτων, είχε να αντιμετωπίσει ακόμα ένα. Τα διαπλεκόμενα συμφέροντα της Γαλλίας στο νησί. Η Γαλλία, τον Οκτώβριο του 1921, αναγνώρισε από την πλευρά της την εθνικιστική κυβέρνηση της Τουρκίας, και έλαβε τη Συρία, στην οποία ήταν πλέον εντολοδόχος δύναμη. Έτσι, δεδομένης της νέας θέσης που κατείχε πλέον η Γαλλία, σε συνάρτηση και με κάποιες άλλες μυστικές συμφωνίες με την Αγγλία, που αφορούσαν συμφέροντα των δύο στη Μέση Ανατολή, η γεωπολιτική θέση της Κύπρου την ενδιέφερε πλέον άμεσα. Επωφελούμενη από τη συνθήκη για τη Συρία, έθεσε απαγορευτική διάταξη παραχώρησης της Κύπρου χωρίς την προηγούμενη συγκατάθεσή της.

Έκθεση του 1931

Φως στις μυστικές συμφωνίες ρίχνει απόρρητη έκθεση του 1931, με αποστολέα τον Δημήτριο Κακλαμάνο και παραλήπτη τον υπουργό Εξωτερικών Ανδρέα Μιχαλακόπουλο. «*Εξηκρίβωσα ήδη ποία είνε η Αγγλογαλλική Συνθήκη, η αφορώσα την νήσον Κύπρον, και προαπαιτούσα απολύτως, διά την παραχώρησιν της νήσου την συγκατάθεσιν της Γαλλίας. […] Είναι η συνθήκη της 23ης Δεκεμβρίου 1920, υποβληθείσα όμως εις τας Αγγλικάς Βουλάς κατά τας αρχάς του 1921... Η συνθήκη αύτη έχει υπογραφεί μεταξύ*

Το καταδρομικό παρέλαβε τον μητροπολίτη Κιτίου Νικόδημο Μυλωνά για να τον οδηγήσει στην εξορία. *Πηγή: https://www.lifo.gr/team/sansimera/33176*

Σκίτσο της Ιεράς Μονής Κύκκου κατά την Αγγλοκρατία. *Πηγή: https://i2.wp.com/monikykkou.org.cy/vault/uploads/2015/07/033.jpg*

του τότε Πρεσβευτού της Αγγλίας λόρδου Χάρτινγκ και του Γάλλου Υπουργού των Εξωτερικών κ. Λέυγκ, φέρει δε τον εξής τίτλον: 'Γαλλοβρετανική Συνθήκη της 23ης Δεκεμβρίου 1920 επί ορισμένων σημείων συνδεομένων με την εντολή διά την Συρίαν και τον Λίβανον, Παλαιστίνην και Μεσοποτομίαν'. Το αφορών την Κύπρον άρθρον της συνθήκης είνε το άρθρον 4 αυτής» (Πικρός, 1980, σ. 49-51).

Σχετικά με το άρθρο 4 αυτής της συνθήκης, που αφορούσε την Κύπρο, υπερτόνιζε κατ' αρχάς τη γεωγραφική και στρατηγική θέση της Κύπρου και η βρετανική κυβέρνηση συμφωνούσε να μην εμπλακεί σε διαπραγματεύσεις για παραχώρησή της χωρίς να έχει πάρει προηγουμένως και τη συγκατάθεση της γαλλικής κυβέρνησης. Οι συμφωνίες Αγγλίας και Γαλλίας ήταν άμεσα συνδεδεμένες με τα συμφέροντα και των δύο, στις περιοχές των πετρελαίων. Η σύνδεση λοιπόν της Κύπρου με τις συμφωνίες για τις πετρελαιοπαραγωγές περιοχές ήταν άμεση. Τα όποια οφέλη τους από την περιοχή αναδείκνυαν την Κύπρο ως βαρόμετρο για τη διατήρησή τους. Καμία δύναμη από τις δύο δεν ήθελε η Κύπρος να βρεθεί στη μονοπωλιακή εκμετάλλευση μόνο του ενός. Μάλιστα, σε περίπτωση μελλοντικής ανεξαρτησίας της Κύπρου αυτή περιοριζόταν, αφού καθοριζόταν σε ποια σφαίρα επιρροής και σε ποια συμμαχία έπρεπε να ανήκει το νησί.

Μετά από όλα αυτά, ο Βενιζέλος είπε στην κυπριακή αντιπροσωπεία στο Παρίσι το 1920, πως το Υπουργικό Συμβούλιο της Μ. Βρετανίας αποφάσισε να διατηρήσει την Κύπρο. Δεν πτοήθηκε όμως από τις αντιφάσεις των αποφάσεων της αγγλικής κυβέρνησης και πίστεψε πως, όπως και στην περίπτωση των Επτανήσων, η Κύπρος θα παραχωρηθεί αργά ή γρήγορα από τους Άγγλους.

Προσπάθειες επίλυσης του Κυπριακού

Η Μικρασιατική καταστροφή του 1922 είχε άμεσα αποτελέσματα και στο Κυπριακό ζήτημα. Ο Βενιζέλος ηττήθηκε πολιτικά και εξαφανίστηκε από τα πολιτικά δρώμενα. Επιπλέον, η ίδια η Ελλάδα είχε δεχθεί βαρύ, βαρύτατο πλήγμα και μπροστά στα τεράστια προβλήματα εκείνων των καιρών το Κυπριακό πέρασε σε δεύτερη μοίρα. Ο μεγάλος πολιτικός προσπάθησε να κρατήσει το θέμα όμως ανοικτό και επιστράτευε κάθε διπλωματική του ευφυΐα για να το επιτύχει. Γι' αυτό και ως ειδήμων στο διπλωματικό πεδίο, όταν έβλεπε πως μία ορισμένη τακτική του προκαλούσε δυσφορία στην Αγγλία, υποχωρούσε και αναζητούσε άλλες οδούς. Όχι, δεν εξυπηρετούσε αγγλικά συμφέροντα, αλλά βλέποντας πως η Μ. Βρετανία ήταν ο βασικότερος υποστηρικτής των ελληνικών διεκδικήσεων, ιδίως των ευρύτερων εδαφικών διεκδικήσεων της χώρας, συμβιβαζόταν. Άξιο και πάλι αναφοράς ήταν και οι ασφυκτικές πιέσεις και αντιδράσεις και άλλων δυνάμεων, όπως της Γαλλίας στο όλο θέμα, ακόμα και εβραϊκών κύκλων που αν και χωρίς ακόμα κράτος, διατύπωναν την άρνησή τους για την κυπριακή ανεξαρτησία.

Το 1925, η Κύπρος ανακηρύχθηκε και επίσημα αποικία του Στέμματος, μετά από την ολοκληρωτική παραίτηση της Τουρκίας από κάθε δικαίωμά της στο νησί, με τη Συνθήκη της Λωζάννης. Τρία χρόνια αργότερα, το 1928, με τη συμπλήρωση της 50ετίας της κατοχής του νησιού από τη Μ. Βρετανία, εκδηλώθηκαν κάποιες διαμαρτυρίες, μέσω ενός υπομνήματος, από τους Έλληνες της Κύπρου προς την κυβέρνηση της Μ. Βρετανίας. Στα 1929 μια επιτροπή, με τη συμμετοχή του μητροπολίτη Κιτίου Νικόδημου Μυλωνά, του Στ. Σταυρινάκη, καθώς επίσης και του Ζήνωνα Ρωσσίδη μετέβη στο Λονδίνο υποβάλλοντας υπόμνημα στο Υπουργείο Αποικιών, το οποίο εξέφραζε την επιθυμία του λαού της Κύπρου για Ένωση. Η απάντηση του Λονδίνου ήταν απορριπτική, αμφισβητώντας ακόμα και τη δυνατότητα αυτοδιάθεσης και προκάλεσε

Το καμένο Κυβερνείο στη Λευκωσία, 7 Νοεμβρίου 1931. *Πηγή: Άλεξ Ευθυβούλου - Μαρίνα Βρυωνίδου-Γιάγκου, 100 χρόνια Κύπρος, 2001, σελ. 112.*

τις έντονες διαμαρτυρίες του κυπριακού λαού.

Η κατάσταση οξύνθηκε περαιτέρω όταν ψηφίστηκε νέος εκπαιδευτικός νόμος τον Δεκέμβριο του 1929. Οι Βρετανοί επιδίωκαν τον έλεγχο των εκπαιδευτικών, έτσι ώστε να μην μπορούν να προπαγανδίζουν με έντονο τρόπο την ιδέα της Ένωσης με την Ελλάδα. Ο Στορς προσπάθησε με τον νόμο αυτό να καταργήσει τις τοπικές εφορείες και να διορίζονται πλέον τα μέλη του Ανώτατου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου από τον κυβερνήτη.

Παρά την προσπάθεια των Άγγλων να δημιουργήσουν ένα δυσμενές κλίμα γύρω από την παιδεία, η ελληνική παιδεία κατόρθωσε να έχει ισχυρές προσβάσεις στις τάξεις των παραγόντων της ενωτικής ιδέας, με κορυφαίο τον Έλληνα πρόξενο Αλέξη Κύρου, αφού η μέση γυμνασιακή παιδεία υπαγόταν στο ελληνικό Υπουργείο Παιδείας και ακολουθούσε το επίσημο ελληνικό πρόγραμμα (Πικρός, 1980, σ. 83).

Η ένταση στο νησί ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο, όταν ο Άγγλος κυβερνήτης προχώρησε σε αναθεωρήσεις του ποινικού κώδικα, στον οποίο μάλιστα συμπεριλήφθηκε διάταξη σχετική με την ποινή της μαστίγωσης. Συγχρόνως ο κυβερνήτης θα συγκεντρώσει στα χέρια του μέρος της εξουσίας των μουχτάρηδων, προκαλώντας την αντίδραση όχι μόνο του ελληνικού, αλλά και του τουρκικού πληθυσμού του νησιού. Στις 26 Ιανουαρίου του 1930 πραγματοποιήθηκε στη Λευκωσία μεγάλη συνέλευση, η οποία στις 30 του ίδιου μηνός προχώρησε στην ψήφιση ενός καταστατικού χάρτη, που ουσιαστικά αποτέλεσε την ιδρυτική πράξη της «Εθνικής Οργάνωσης». Συγχρόνως ιδρύθηκε στο Λονδίνο ένα γραφείο για να παρακολουθεί από κοντά το εθνικό ζήτημα και παράλληλα να διαφωτίζει τη βρετανική κοινή γνώμη. Επίσης, οργανώθηκαν στο νησί λέσχες νεολαίας και διάφοροι πολιτικοί σύνδεσμοι, με το σύνθημα για Ένωση να κυριαρχεί. Ο κυπριακός λαός επιθυμούσε την Ένωση και την απαλλαγή από την αγγλική αποικιακή διοίκηση. Βεβαίως το αίτημα για Ένωση δεν ήταν προϊόν μόνο συναισθηματικών, ιστορικών και φυλετικών λόγων, αλλά συγχρόνως και οικονομικών. Οι Κύπριοι στράφηκαν εναντίον της αγγλικής διοίκησης όχι μόνο για την εθνική αποκατάσταση, αλλά και για την απαλλαγή από τον οικονομικό ζυγό της βρετανικής κατοχής (Ροδάς, 1931, σ. 45).

Τα γεγονότα του Οκτωβρίου 1931 στην Κύπρο και η διπλωματική αντίδραση του Βενιζέλου

Το 1930 ιδρύθηκε η «Εθνική Οργάνωσις Κύπρου», απαρτιζόμενη από μέλη της Ιεράς Συνόδου, ηγουμένους μονών, ελληνικά μέλη του Κυπριακού Κοινοβουλίου και αρκετούς άλλους. Την ίδια περίοδο, ιδρύθηκε ακόμη μία οργάνωση για την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, η «Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις Κύπρου» («ΕΡΕΚ»), η οποία χαρακτηριζόταν από ένα πνεύμα έντονα συνωμοτικό. Ο πρώτος πυρήνας της ΕΡΕΚ σχηματίστηκε από ανθρώπους των γραμμάτων, όπως δασκάλους, δικηγόρους και δημοσιογράφους. Το καλοκαίρι του 1931 η ΕΡΕΚ θα προχωρήσει στη δημιουργία ενός φανερού κόμματος, που θα δρούσε στο πλαίσιο του νόμου. Πρόγραμμα της οργάνωσης ήταν «*η πολιτική εξάρθρωση, με τις παραιτήσεις βουλευτών, την άρνηση για υποβολή υποψηφιοτήτων σε βουλευτικές εκλογές, τη δημιουργία χάους και αδιεξόδου με κωλυσιεργίες και δολιοφθορές*» (Χρυσάνθης, σ. 453). Οι αρχηγοί της οργάνωσης ήταν βενιζελικοί, με διασυνδέσεις με την Αθήνα. Στην Κύπρο η οργάνωση είχε επαφές με το προξενείο και τον Αλέξη Κύρου. Και οι δύο οργανώσεις συνδέθηκαν με την εξέγερση του 1931. Η τελευταία, με τις προγραμματικές της αρχές, άρχισε ήδη να ξεσηκώνει τον κυπριακό λαό (Λοϊζίδης, 1980, σ. 30-35).

Τα γεγονότα του Οκτωβρίου του 1931 αποτέλεσαν το πρώτο ξέσπασμα βίας στο νησί. Ο επίσκοπος Κιτίου Νικόδημος Μυλωνάς, με μανιφέστο του προς τον κυπριακό λαό, τον ωθούσε να υψώσει τη σημαία της Ενώσεως της Κύπρου με τη μητέρα Ελλάδα, κηρύττοντας: «*πάντα Κύπριον εις την λεωφόρον της θυσίας… Ζήτω η Ένωσις*». Στο κύμα των βίαιων αντιβρετανικών εκδηλώσεων, ο εμπρησμός του Κυβερνητικού Μεγάρου ήταν το αποκορύφωμα.

Ολόκληρη η Κύπρος διακατεχόταν από απερίγραπτο ενθουσια-

Βρετανοί στρατιώτες στην Κύπρο τοποθετούν συρματοπλέγματα στην προσπάθεια να επιβάλουν την τάξη κατά τη διάρκεια των Οκτωβριανών διαδηλώσεων, 7 Νοεμβρίου 1931. *Πηγή: Άλεξ Ευθυβούλου - Μαρίνα Βρυωνίδου-Γιάγκου, 100 χρόνια Κύπρος, 2001, σελ. 121.*

σμό και πατριωτική έξαρση καθώς και πάθος για Ένωση. Όλα αυτά κορυφώθηκαν την 21η Οκτωβρίου, σε μια συγκέντρωση στην Εμπορική Λέσχη Λευκωσίας. Μέσα σε ένα παραλήρημα ενθουσιασμού, μετά από προτροπές από την ΕΡΕΚ για Ένωση και φλογερούς λόγους από τον αρχιμανδρίτη της εκκλησίας της Φανερωμένης Διονύσιο Κυκκώτη, το πλήθος κατευθύνθηκε προς το Κυβερνείο. Εκεί, άρχισαν να ρίχνουν πέτρες και άλλα αντικείμενα στο ερμητικά κλειστό Κυβερνείο και κάποιος αναρριχήθηκε και ύψωσε το εθνικό μας λάβαρο.

Αυτοκίνητα της Αστυνομίας έφταναν με ενισχύσεις και ένα από αυτά ανετράπη και άρχισε να καίγεται. Αναμμένα ξύλα και άλλα εύφλεκτα υλικά άρχισαν να ρίχνονται προς το Κυβερνείο. Μέσα σε 30 λεπτά, το στρατιωτικό ξύλινο οίκημα που χρησιμοποιούνταν για Κυβερνείο έγινε παρανάλωμα του πυρός και αποτεφρώθηκε. Μετά την ανάγνωση του «περί Στάσεως Διατάγματος» και την οδηγία για έναρξη πυροβολισμών, επικράτησε πανικός στους διαδηλωτές. Η διάλυση του πλήθους σημαδεύτηκε με δεκαπέντε τραυματίες, εκ των οποίων ο 18χρονος Ονούφριος Κληρίδης πέθανε λίγο αργότερα.

Η συγκίνηση που προκάλεσαν οι ταραχές της Λευκωσίας απλώθηκε και σε άλλα μέρη του νησιού. Ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις, Λεμεσό, Λάρνακα και Πάφο, έγιναν αρκετές διαδηλώσεις, σταμάτησαν δουλειές και τα σχολεία έκλεισαν. Από τα συνολικά 598 ελληνικά ορθόδοξα και μεικτά ορθόδοξα και μουσουλμανικά χωριά, στα 200 εκδηλώθηκαν ταραχές και διαδηλώσεις, χωρίς σοβαρές παραβάσεις του νόμου. Μέσα σε μία βδομάδα από το «πρώτο ξέσπασμα της βίας», η τάξη είχε αποκατασταθεί, εκτός από μερικές μικροταραχές. Το όλο θέμα είχε παύσει με ελάχιστη δαπάνη δυνάμεων, χρημάτων και ανθρώπινων ζωών για τους Βρετανούς. Από τον κατάλογο που συνέταξε η κυβέρνηση, γνωρίζουμε πως ο απολογισμός της εξέγερσης, από ελληνικής πλευράς, ήταν 6 νεκροί, 30 τραυματίες και περίπου 10 εκτοπισθέντες.

Η Νοτιοανατολική Ευρώπη μετά το Συνέδριο του Βερολίνου. *Πηγή: https://el.wikipedia.org*

Η όλη «επανάσταση» πρέπει να γίνει αντιληπτή ως ευρεία λαϊκή διαμαρτυρία και όχι εξέγερση. Δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι το ξέσπασμα του Οκτωβρίου ήταν καλά προσχεδιασμένο και προμελετημένο. Ο λαός ήταν άοπλος, χωρίς σχέδιο, οργάνωση και προγραμματισμό και διακατεχόταν από αυθορμητισμό και πόθο για εθνική δικαίωση και συγχρόνως η ηγεσία ήταν αποδιοργανωμένη.

Η κινητοποίηση του Οκτωβρίου του 1931 είχε ως αίτημα την Ένωση, αλλά ωστόσο το αίτημα αυτό αποτελούσε μέρος ενός ευρύτερου οικονομικού προβλήματος. Έτσι δεν ήταν δυνατό να υπερνικηθεί η αντίδραση των αποικιοκρατικών δυνάμεων. Σε λίγες μέρες θα αποκατασταθεί στο νησί η «έννομη τάξη» και όσοι πρωταγωνίστησαν στις ταραχές, όπως οι επίσκοποι Κιτίου και Κερύνειας, καθώς επίσης και βουλευτές θα εκτοπιστούν σε απόμακρες περιοχές του νησιού. Η ελληνοκυπριακή κοινότητα θα κληθεί να καταβάλει βαρύ χρηματικό πρόστιμο για επιδιόρθωση των ζημιών που προκλήθηκαν από την εξέγερση, ενώ στους συμμετέχοντες στις ταραχές επιβλήθηκαν αυστηρές ποινές.

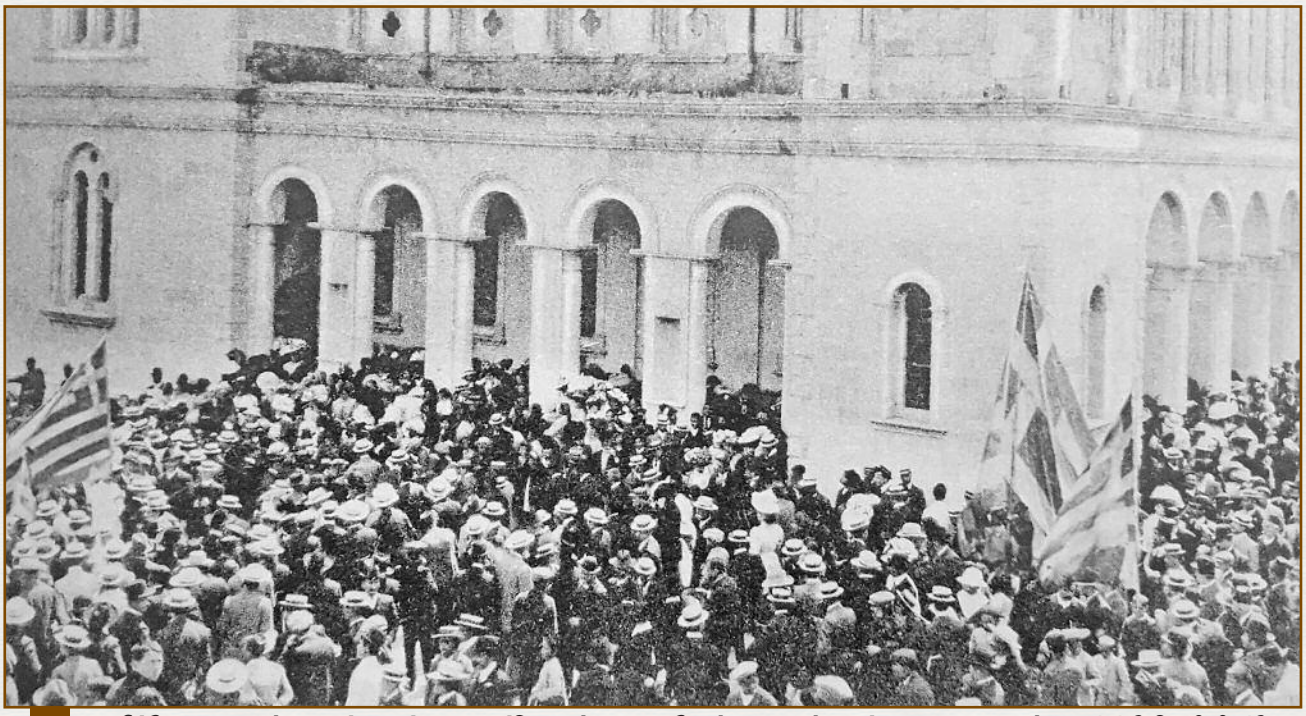

Διαδήλωση Κυπρίων υπέρ της Ένωσης έξω από την εκκλησία της Αγίας Νάπας στη Λεμεσό. *Πηγή: Άλεξ Ευθυβούλου - Μαρίνα Βρυωνίδου-Γιάγκου, 100 χρόνια Κύπρος, 2001, σελ. 87.*

Μετά τα γεγονότα του Οκτωβρίου του 1931 η αποικιακή διοίκηση θα πάρει αυστηρά μέτρα, όπως η καθιέρωση της λογοκρισίας των εντύπων, η απαγόρευση δημόσιων συγκεντρώσεων, ακόμα η απαγόρευση της ύψωσης της ελληνικής σημαίας, καθώς επίσης και των κωδωνοκρουσιών στις εκκλησίες, όταν δεν συνέπιπταν με τακτική θρησκευτική λειτουργία. Ακόμη, τα πολιτικά κόμματα διαλύθηκαν, απαγορεύονταν συγκεντρώσεις άνω των πέντε ατόμων, δημοτικές εκλογές διεξήχθησαν και πάλι το 1943, και παράλληλα σωρεία άλλων μέτρων που επιβλήθηκαν μείωσαν ακόμη περισσότερο τις ελευθερίες του λαού. Επιπλέον, στις 16 Νοεμβρίου θα επικυρωθεί η κατάργηση του Νομοθετικού Συμβουλίου και η ανάληψη της νομοθετικής αρμοδιότητας από τον ίδιο τον κυβερνήτη (Σβολόπουλος, 1999, σ. 201). Ένα χαρακτηριστικό της εξέγερσης είναι ότι ανάμεσα στα ονόματα τα οποία αναγράφονται στα έγγραφα των βρετανικών αρχείων μετά την εξέγερση, υπάρχουν και πολλά τουρκικά, αφού ακριβώς εκείνο που πρώτιστα χαρακτηρίζει την εξέγερση δεν είναι τα ενωτικά συναισθήματα, αλλά το οικονομικό θέμα, μέρος του οποίου ήταν και η Ένωση (Πικρός, 1980, σ. 111).

Τα γεγονότα της μεγαλονήσου πυροδότησαν και αντιδράσεις ανά το πανελλήνιο. Φοιτητές έδωσαν και πάλι μαχητικό παρόν, τα πανεπιστήμια έκλεισαν, σύλλογοι, σωματεία, όργανα τοπικής αυτοδιοίκησης, εκπρόσωποι του πνευματικού κόσμου και πλήθος άλλων απλών ανθρώπων καταδίκαζαν το καθεστώς που επικρατούσε στο νησί. Μάλιστα, υπό τον Παύλο Κουντουριώτη, συστάθηκε μια 45μελής επιτροπή, με σκοπό να διαφωτίσει τη διεθνή κοινή γνώμη. Οι αντιδράσεις κορυφώθηκαν όταν ο Π. Κουντουριώτης παρέλαβε την «Εθνική Βίβλο» από αντιπροσώπους των Κυπρίων, η οποία περιείχε ενωτικά ψηφίσματα από όλα τα χωριά και τις πόλεις της μεγαλονήσου. Η κυβέρνηση, εκτός από την άρνησή της να δεχτεί τη Βίβλο, προειδοποίησε για διενέργεια πρόωρων εκλογών καθησυχάζοντας έτσι τα πνεύματα.

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και οι αντίστοιχες συμμαχίες.
Πηγή: https://el.wikipedia.org

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος εξέφρασε, από την αρχή της έκρηξης της αντίδρασης στην Κύπρο, την αποδοκιμασία του για τα γεγονότα. Αμέσως επικρίθηκε για αυτή του τη στάση από τον Τύπο Αθήνας, Θεσσαλονίκης και Αλεξάνδρειας. Με εξαίρεση τη βασιλική «Καθημερινή» που κράτησε τους τόνους σε χαμηλό επίπεδο αλλά και την «Εστία», οι υπόλοιπες εφημερίδες ασκούσαν συνεχείς πιέσεις στον Έλληνα πρωθυπουργό για να υποστηρίξει τους «αδελφούς Κυπρίους». Ούτε όμως τα αντιπροσωπευτικά όργανα του Τύπου, ούτε οι οργανωμένοι υποστηρικτές του ενωτικού κινήματος κατάφεραν να αλλάξουν την αμεροληψία και την ουδέτερη στάση του Βενιζέλου και της κυβέρνησής του. Θα προσπαθήσουμε να σκιαγραφήσουμε το όλο σκεπτικό του πρωθυπουργού για την εν λόγω περίσταση, προσπαθώντας και εμείς να συνειδητοποιήσουμε τη σωστή απόφαση του Βενιζέλου, στη συγκεκριμένη περίπτωση: να μην αναχαιτίσει τον έξαλλο ενθουσιασμό για Ένωση.

Με την έκρηξη της αντίδρασης στην Κύπρο, τον Οκτώβριο, ο

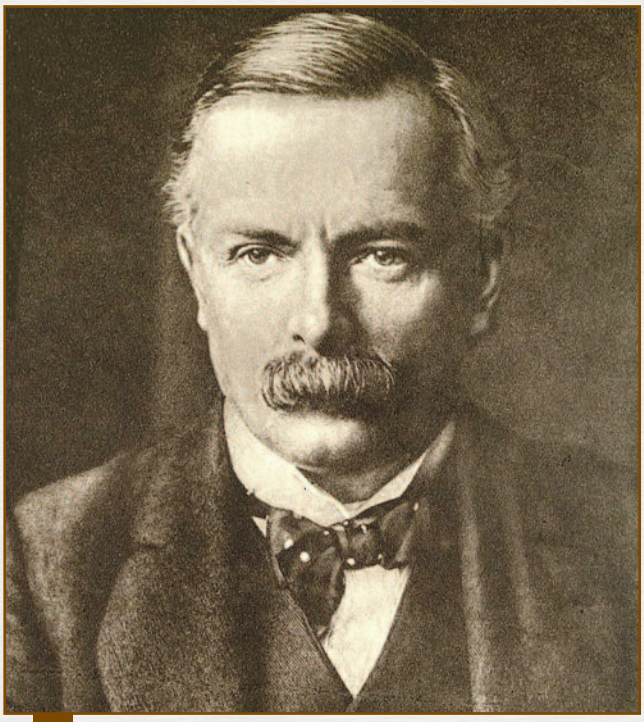

Ο Άγγλος υπουργός Οικονομικών David Lloyd George (1863-1945) «αδυνατούσε ένεκα της αβεβαιότητος» να δώσει απάντηση στο αίτημα των Κυπρίων. *Πηγή: https://el.wikipedia.org*

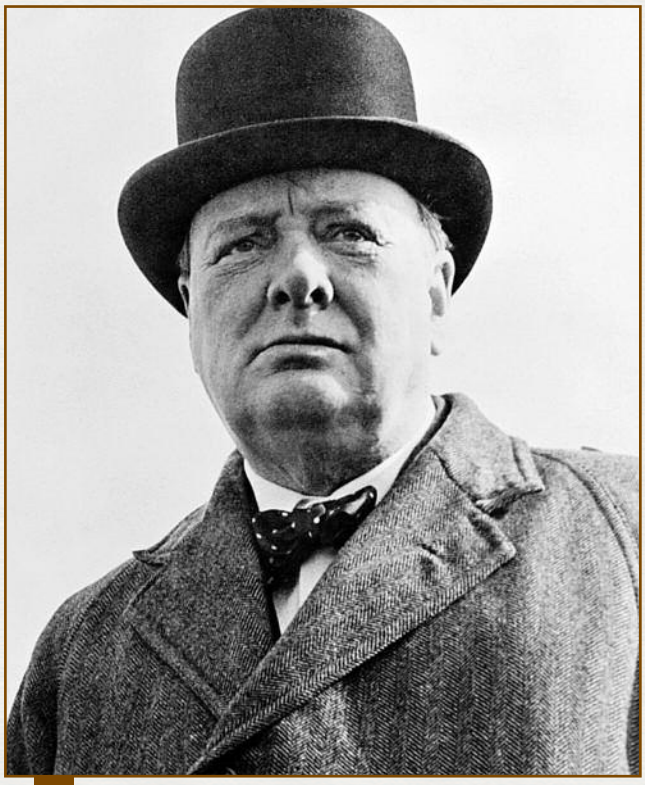

Ο Βρετανός πρωθυπουργός Ουίνστον Τσώρτσιλ (1874-1965). *Πηγή: https://el.wikipedia.org*

Βενιζέλος αμέσως απέρριψε κατηγορηματικά κάθε ανάμειξη στην κυπριακή κρίση και δήλωσε στις 23 Οκτωβρίου πως δεν υπήρχε θέμα Κύπρου ανάμεσα στις κυβερνήσεις της Βρετανίας και της Ελλάδας, αλλά το θέμα αφορούσε αποκλειστικά τη βρετανική κυβέρνηση και τον λαό της Κύπρου. Από την αρχή ο πρωθυπουργός είχε υπόψη του κάθε κίνδυνο που κρεμόταν σαν δαμόκλειος σπάθη πάνω από τα κεφάλια Κύπρου και Ελλάδος. Κίνδυνοι που δεν έπρεπε να παραγνωρισθούν και οι οποίοι γεννιόνταν σε κάθε εξέγερση (ιδίως ανοργάνωτη) της κοινής γνώμης.

Οι θέσεις του Βενιζέλου αποκρυσταλλώθηκαν καλύτερα στις 18 Νοεμβρίου 1931, όταν τόνισε στην Ελληνική Βουλή πως ο εθνικός πόθος των Ελλήνων της Κύπρου, δεν συγκρατήθηκε ως όφειλε, και πως δεν είναι προορισμένος να εξυπηρετήσει τον επιδιωκόμενο σκοπό. Υπερασπίστηκε επίσης και την αντίδραση της κυβέρνησης προς καταστολή κάθε μαζικής εκδήλωσης λέγοντας πως «*εάν η κυβέρνηση δεν είχε αντιδράσει όπως αντέδρασε θα ήταν δυνατό να δημιουργηθούν –τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα– καταστάσεις για τις οποίες μόνον οι εχθροί της Ελλάδος θα μπορούσαν να επιχαίρουν*». Για τον μεγάλο πολιτικό, η Ελλάδα έπρεπε να διατηρήσει πολύ φιλικές σχέσεις με τη Βρετανία, την Ιταλία και την Τουρκία. Μια πρόχειρη και άκριτη ματιά στα γεγονότα θα οδηγούσε ίσως τον καθένα από εμάς στο απλό συμπέρασμα πως ο Ελευθέριος Βενιζέλος λειτουργούσε σαν φερέφωνο της Μ. Βρετανίας και πως η ελληνική διπλωματία της περιόδου δεν υπηρέτησε, ούτε και εξυπηρέτησε καθόλου τα εθνικά συμφέροντα. Ακόμα και ιστορικές μαρτυρίες συνηγορούν στη διατύπωση των πιο πάνω συμπερασμάτων. Στην ετήσια έκθεση του Βρετανού πρεσβευτή στην Αθήνα, Πέρσυ Λώρεν, παρατηρούμε μια υπογράμμιση της εγκάρδιας φιλίας του Βενιζέλου προς τη Μ. Βρετανία. Αλλά και επισημάνσεις του ίδιου του πρωθυπουργού σε συνεργάτες του, πως δεν είχε καμία διάθεση να τα «χαλάσει» με την Αγγλία, μας οδηγούν στα αυτά συμπεράσματα.

Είναι γεγονός πως ο Βενιζέλος επιθυμούσε διακαώς και με κάθε

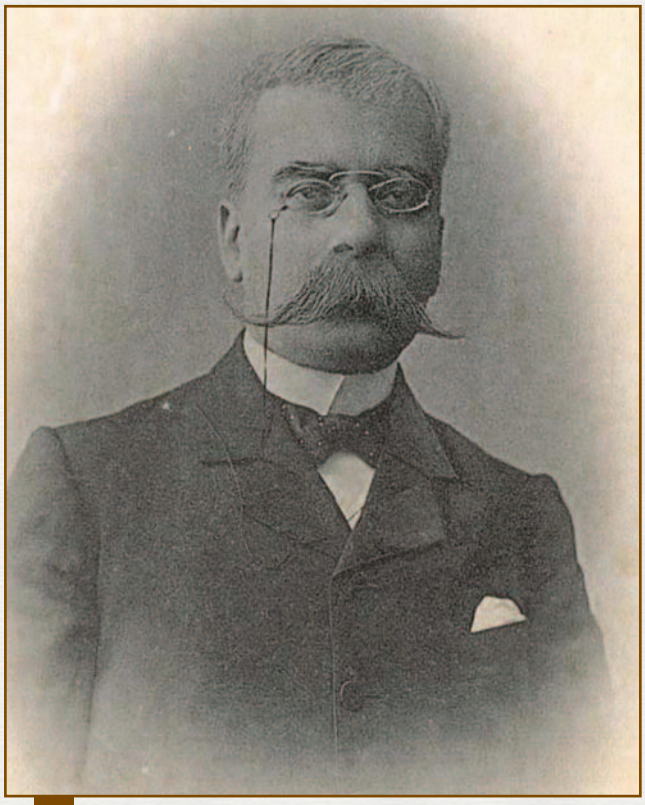

Αλέξανδρος Ζαΐμης (1855-1936). Πρωθυπουργός μεταβατικής ελληνικής κυβέρνησης στην οποία η Βρετανία πρότεινε να εισέλθει η Ελλάδα στον πόλεμο με αντάλλαγμα την Κύπρο (1915). *Πηγή: Ιστορία της Κύπρου, τόμος Γ', 2010, σελ. 84.*

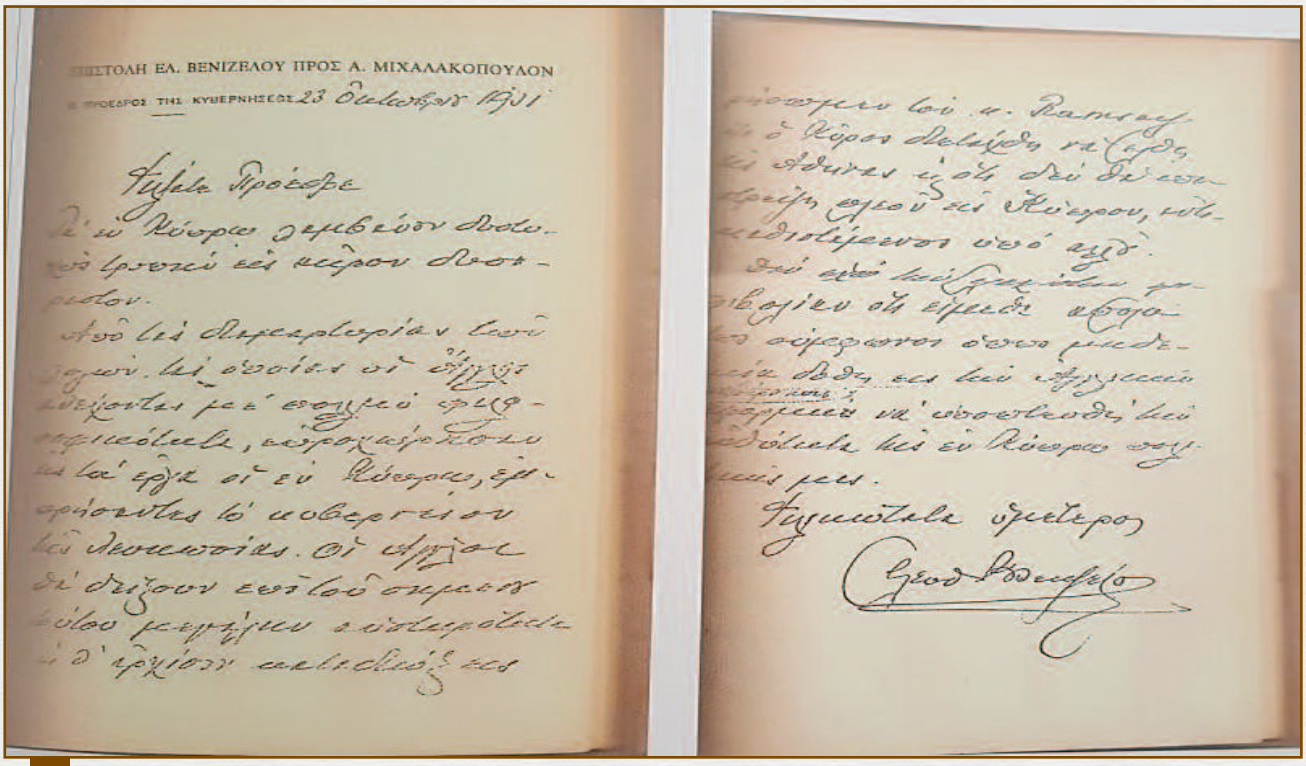

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΠΡΟΣ Α. ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΝ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ 23 Οκτωβρίου 1931

Φίλε Πρόεδρε

Ἐν Κύπρῳ συμβεβήκασιν δύο γεγονότα ἐπὶ μέτρου δυστυχίας. Ἀπὸ τῆς διοικητικῆς ἀπόψεως τῶν πραγμάτων, ἐξ οὗ αἱ ἀρχαὶ ἐνεχείρουν μετ' ἐσκεμμένης ἀμεροληψίας, κατορθωθέντος τοῦ τοῦ ἔργου αἱ ἐν Κύπρῳ, ἐμφορούντες τὸ κοβερνεῖον τῆς δημοκρατίας. Αἱ ἀρχαὶ δὲ ἀπέβαινον ἐκτὸς ὁμαλοῦ μεγέθους ἀνεξαρτήτως τῶν ἀρχῶν αἱ ἀπελθοῦσαι

μόνον τοῦ κ. Ramsay ὁ Κύριος ἀπελύθη τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐξ οὗ δὲν δύναται ἐφεξῆς ἐφεξῆς εἰς Κύπρον, ἐπιδιωκόμενος ὑπὸ ἀγῶν. Τοῦ τοῦ ἐπιβεβαιοῦν φαίνεται ὅτι ἐφεξῆς ἀφορᾶ τὸ ἀφεστῶτος ὅσον μεταξὺ δόξης καὶ ἀρχαιοτάτης φιλίας καὶ ἐν Κύπρῳ σχέσεις μου.

Φιλικοτάτα ὑμέτερος

Ἐλευθέριος Βενιζέλος

Επιστολή του Βενιζέλου προς τον υπουργό Εξωτερικών Ανδρέα Μιχαλακόπουλο για τα γεγονότα στην Κύπρο και την ανάκληση του προξένου Αλ. Κύρου (23.10.1931). *Πηγή: Ιστορία της Κύπρου, τόμος Γ', 2010, σελ. 105.*

μέσο να διατηρήσει μια στενή συνεργασία με το Λονδίνο, αλλά και παράλληλα να εξισορροπήσει τις σχέσεις της Ελλάδας με τις τρεις Μεσογειακές Δυνάμεις, Αγγλία, Γαλλία και Ιταλία (Σβολόπουλος, 1999, σ. 189). Ο Βενιζέλος με μαεστρία προσπαθούσε να χρησιμοποιήσει, μέσω της διπλωματικής βέβαια οδού, τα ισχυρά διεθνή ρεύματα που διασταυρώνονταν στον χώρο των ελληνικών συμφερόντων. Ιδιαίτερα η βρετανική υπεροχή στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου επηρέασε και προσδιόρισε, μπορούμε να πούμε, την ελληνική εξωτερική πολιτική κατά την περίοδο αυτή. Αθήνα και Λονδίνο, από τον Ιούλιο του 1928 ιδιαίτερα και έπειτα, βρίσκονταν σε μια σχέση ανταλλαγής και ανάπτυξης επωφελών οικονομικών και πολιτικών σχέσεων. Η Μ. Βρετανία μπορεί να είχε αρκετά οικονομικά οφέλη από τη συνεργασία της με την Ελλάδα, αλλά και η Ελλάδα μπορούσε να ανταλλάζει την προστασία κάθε οικονομικού συμφέροντος της Βρετανίας με κάποια πολιτικά ωφελήματα. Το οικονομικό κραχ που συνέπεσε με την έκρηξη των γεγονότων του 1931 στην Κύπρο, εκτός του ότι έθεσε το οικονομικό πρόγραμμα του Βενιζέλου εκτός εφαρμογής, έκανε επιτακτικότερη την ανάγκη διατήρησης καλών σχέσεων με τη Μ. Βρετανία.

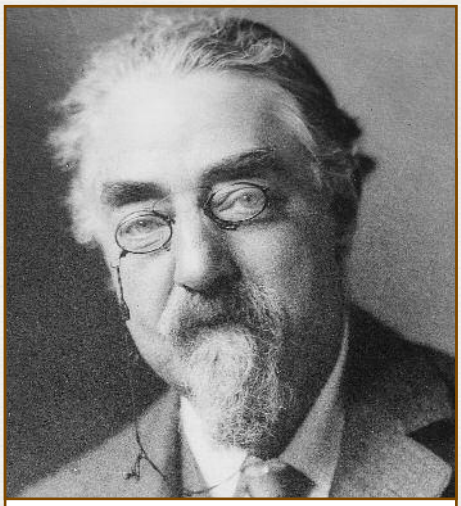

Sidney James Webb (1859-1947), παλιός φαβιανός και θαυμαστής της ΕΣΣΔ. Ωστόσο ως υπουργός Αποικιών απέρριψε κατηγορηματικώς το αίτημα των Κυπρίων για αυτοδιάθεση. *Πηγή: Ιστορία της Κύπρου, τόμος Γ', 2010, σελ. 91.*

Μετά το 1922 και τη Μικρασιατική καταστροφή, έγινε αντιληπτό από τον Βενιζέλο ότι έπρεπε να αναζητήσει νέες οδούς προς υλοποίηση κάθε εθνικής επιδίωξης. Αρχής γενομένης από τη Συνθήκη της Λωζάννης και έπειτα, η Ελλάδα έπρεπε, μέσω διατήρησης μιας ισορροπίας των εξωτερικών πιέσεων και σύνδεσης με τις Μεγάλες Δυνάμεις, να διασφαλίσει ό,τι είχε απομείνει εδαφικά, καθώς και να προστατεύσει την εθνική της ασφάλεια. Εξ ου και η εντατικοποίηση των προσπαθειών σύναψης καλών σχέσεων και συμφώνων με τους βαλκανικούς γείτονες της Ελλάδας, ιδιαίτερα Τούρκους και Γιουγκοσλάβους. Η άψογη σχέση μεταξύ Ελλάδας, Ρώμης και Λονδίνου ήταν εκ των ων ουκ άνευ για τον Βενιζέλο. Κάτω από αυτό το πρίσμα, κάθε ανάμειξη της ελληνικής κυβέρνησης σε μια αντιπαράθεση με τη Μ. Βρετανία στα Οκτωβριανά, θα έθετε σε κίνδυνο ευρύτερα εθνικά συμφέροντα και θα άφνε την Ελλάδα, ίσως, σε μία μειονεκτικότατη θέση όπου θα διακυβεύονταν ακόμα και η εθνική της θέση στον διεθνή χώρο.

Ειρήσθω εν παρόδω, το τελευταίο θα ήταν καταστρεπτικό, αφού γινόταν μια έντονη προσπάθεια ανάδειξης της Ελλάδος σε υπολογίσιμη δύναμη στα διεθνή δρώμενα. Αυτά δήλωνε και ο ίδιος ο πρωθυπουργός σε μια αγόρευσή του στη Βουλή τον Νοέμβριο του 1931: «... *ζωτικά, ζωτικότατα συμφέροντα της Ελλάδος επιβάλλουν εις αυτήν να διατηρή σχέσεις αδιαταράκτου φιλίας και προς την Μεγάλην Βρετανίαν και προς την γείτονά μας, μεγάλην Μεσογειακήν Δύναμιν, την Ιταλία. Είναι αδύνατον η φιλία αυτή να μείνη αδιατάρακτος εάν το ελληνικόν κράτος υπέθαλπεν ή υποβοηθή την επιδίωξιν των εθνικών πόθων των κατοίκων των νήσων τούτων*».

Την πολιτική αυτή δεν τη συμμερίζονταν οι κληρικοί της Κύπρου, οι οποίοι ενεργούσαν προσωπικά ακολουθώντας μια ανεξάρτητη

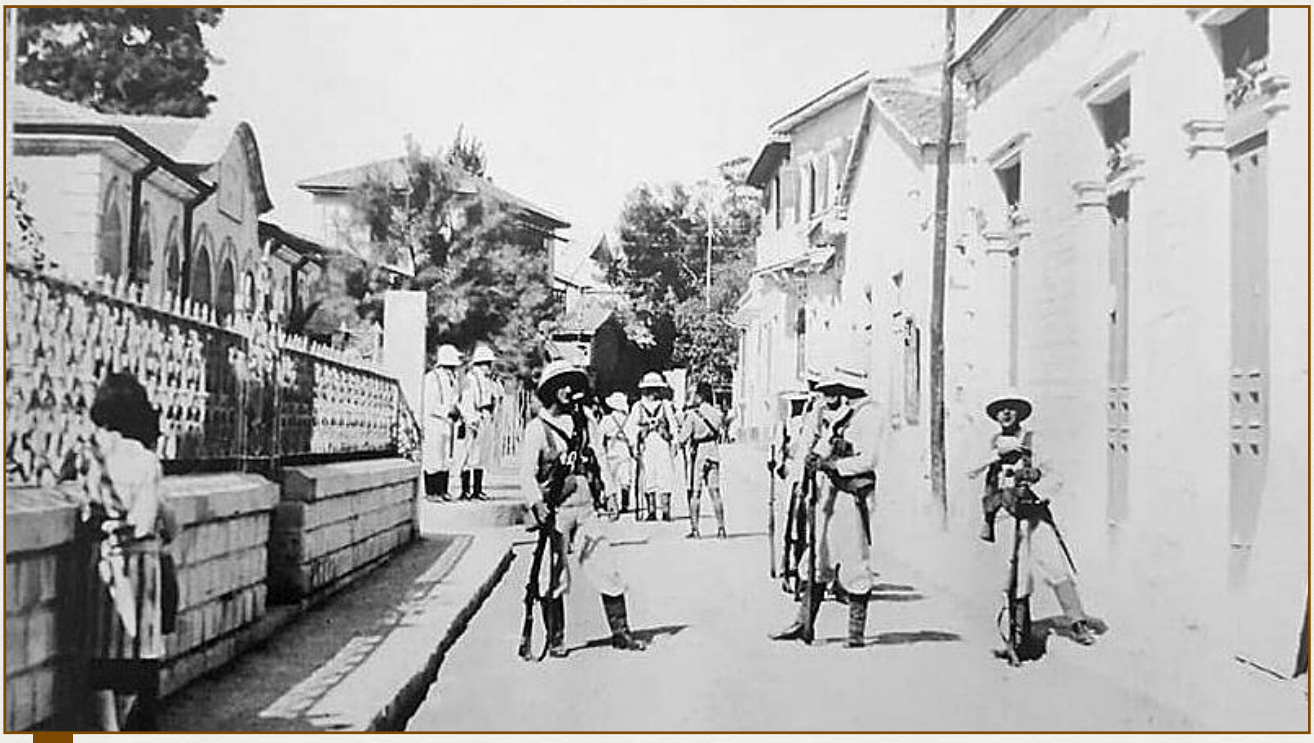

Βρετανοί στρατιώτες επιβάλλουν την τάξη στην πόλη της Λεμεσού. *Πηγή: Άλεξ Ευθυβούλου - Μαρίνα Βρυωνίδου-Γιάγκου, 100 χρόνια Κύπρος, 2001, σελ. 119.*

πολιτική ο ένας από τον άλλο. Ο Κύριλλος Γ' είχε καλές σχέσεις με τον Άγγλο κυβερνήτη της Κύπρου Στορς, ενώ ο ανιψιός του ο Κιτίου είχε αναπτύξει σχέσεις με το προξενείο και τον ένθερμο υποστηρικτή της ενωτικής ιδέας Αλέξη Κύρου. Συγχρόνως ο Μακάριος, μητροπολίτης Κυρηνείας, δεν είχε καλές σχέσεις με τον Αρχιεπίσκοπο Κύριλλο, λόγω της παλαιότερης διένεξης του θείου του Κυρίλλου Β' με τον Κύριλλο Γ' για τη διαδοχή του Σωφρονίου στον αρχιεπισκοπικό θρόνο. Ο Μακάριος ήταν κωνσταντινικός και τηρούσε αρνητική στάση απέναντι στους Άγγλους. Ο Μακάριος ως αντιβενιζελικός θεωρούσε τον Βενιζέλο όργανο της Μεγάλης Βρετανίας. Ο κλήρος της Κύπρου λοιπόν δεν ακολουθούσε μία ενιαία γραμμή, ούτε και είχε προκαθορισμένες θέσεις σε ζητήματα πολιτικής δεοντολογίας (Πικρός, 1980, σ. 78). Οι εκκλησιαστικοί είχαν ευρεία συμμετοχή στην πολιτική κίνηση «Εθνική Οργάνωσις», που είχε ως σκοπό της την αντιμετώπιση της πολιτικής του Στορς.

Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι το Κυπριακό στις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα συμβάδιζε με την πολιτική την οποία εφάρμοζε ο Βενιζέλος και με τη διπλωματική διαχείριση από μέρους του των εθνικών διεκδικήσεων. Γι' αυτό ακριβώς, όταν ο Βενιζέλος παραμερίζεται από την πολιτική σκηνή της Ελλάδας, τίθεται στο περιθώριο και το πρόβλημα της Κύπρου. Η επάνοδος του Βενιζέλου στην εξουσία θα συνδυαστεί με νέες ζυμώσεις στο Κυπριακό πρόβλημα, θα του αποδοθεί μάλιστα η ευθύνη για το κλείσιμο του ζητήματος, χωρίς να είναι ο ίδιος που το προκάλεσε. Πρέπει να τονιστεί ότι ο Βενιζέλος δεν ήθελε να επαναληφθούν και στην περίπτωση της Κύπρου τα λάθη που έγιναν στη διαχείριση του Κρητικού ζητήματος. Όπως ο ίδιος ο Βενιζέλος αναφέρει στο μνημόνιό του για τη συνομιλία που είχε με τον Βρετανό πρεσβευτή στην Αθήνα Ράμσεϋ, τον Φεβρουάριο του 1930 ο βουλευτής του εργατικού κόμματος Κένγουορθ του ανακοίνωσε ότι το Εργατικό Κόμμα είχε αποφασίσει, όταν θα εξασφάλιζε απόλυτη πλειοψηφία στη Βουλή, να παραχωρήσει την Κύπρο στην Ελλάδα, αφού τη θεωρούσε άχρηστη για την Αγγλία. Ο Βενιζέλος απάντησε φυσικά πως δεχόταν και συγχρόνως πως ήταν διατεθειμένος να συγκατανεύσει στην παραμονή υπό πλήρη αγγλική κυριαρχία του λιμανιού της Αμμοχώστου και ενός χερσαίου τμήματος γύρω από αυτή ή σε κάποιο άλλο σημείο του νησιού, για την εγκατάσταση στρατώνων και αεροδρομίου, έτσι ώστε να μην αφήσει στους Άγγλους στρατιωτικούς περιθώρια για αντιρρήσεις στην παραχώρηση της μεγαλονήσου στην Ελλάδα.

Ο μεγάλος πρωταγωνιστής των Οκτωβριανών, Διονύσιος Κυκκώτης.
Πηγή: http://churchofcyprus.org.cy/6927

Ο Κένγουορθ δέχτηκε θετικά την πρόταση του Βενιζέλου. Οι υπηρεσιακές εκθέσεις του Φόρεϊν Όφις επιβεβαιώνουν τη δήλωση ότι, με την προϋπόθεση ότι θα αναγνωριζόταν στον κυπριακό λαό το αίτημα της αυτοδιάθεσης, η ελληνική κυβέρνηση ήταν διατεθειμένη να προσφέρει στη Βρετανία στρατιωτικές, ναυτικές και αεροπορικές διευκολύνσεις (Σβολόπουλος, 1999, σ. 200).

Ο ίδιος ο Ράμσεϋ πίστευε ότι θα ήταν προτιμότερο να παραχωρηθεί η Κύπρος στην Ελλάδα, όταν ο Βενιζέλος θα ήταν ακόμα στα πολιτικά πράγματα, παρά να επιστραφεί το νησί σε κάποιον από τους πολιτικούς του διαδόχους, πόσω μάλλον στους

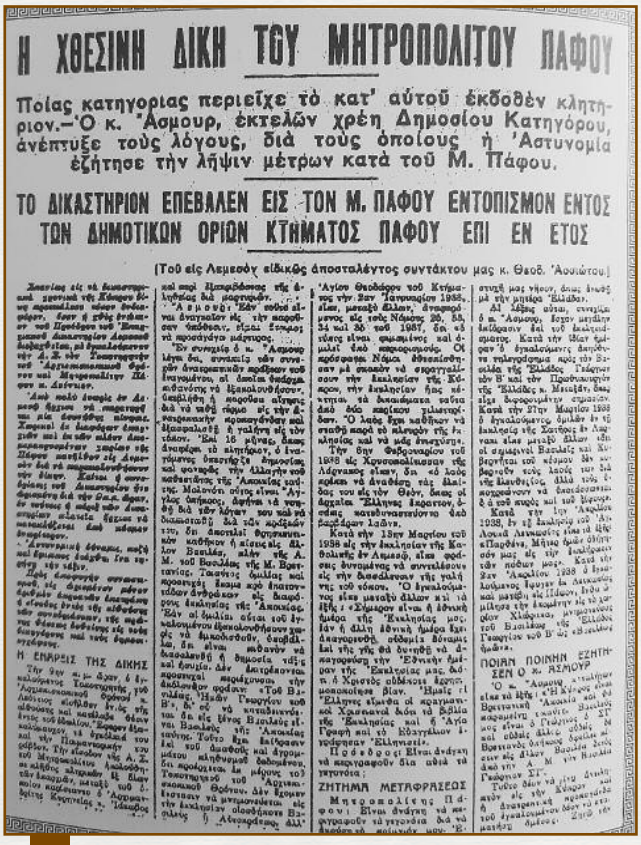

Η ΧΘΕΣΙΝΗ ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΑΦΟΥ

Ποίας κατηγορίας περιεῖχε τὸ κατ' αὐτοῦ ἐκδοθὲν κλητήριον.—Ὁ κ. Ἄσμουρ, ἐκτελῶν χρέη Δημοσίου Κατηγόρου, ἀνέπτυξε τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ Ἀστυνομία ἐζήτησε τὴν λῆψιν μέτρων κατὰ τοῦ Μ. Πάφου.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ ΕΠΕΒΑΛΕΝ ΕΙΣ ΤΟΝ Μ. ΠΑΦΟΥ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΝ ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΟΡΙΩΝ ΚΤΗΜΑΤΟΣ ΠΑΦΟΥ ΕΠΙ ΕΝ ΕΤΟΣ

(Τοῦ εἰς Λεμεσὸν εἰδικῶς ἀποσταλέντος συντάκτου μας κ. Θεοδ. Ἀουιώτου.)

Εφημερίδα «Ελευθερία» 20 Μαΐου 1938. Στην πρώτη σελίδα η είδηση για τη δίκη του μητροπολίτη Πάφου. Πηγή: Άλεξ Ευθυβούλου - Μαρίνα Βρυωνίδου-Γιάγκου, 100 χρόνια Κύπρος, 2001, σελ. 126.

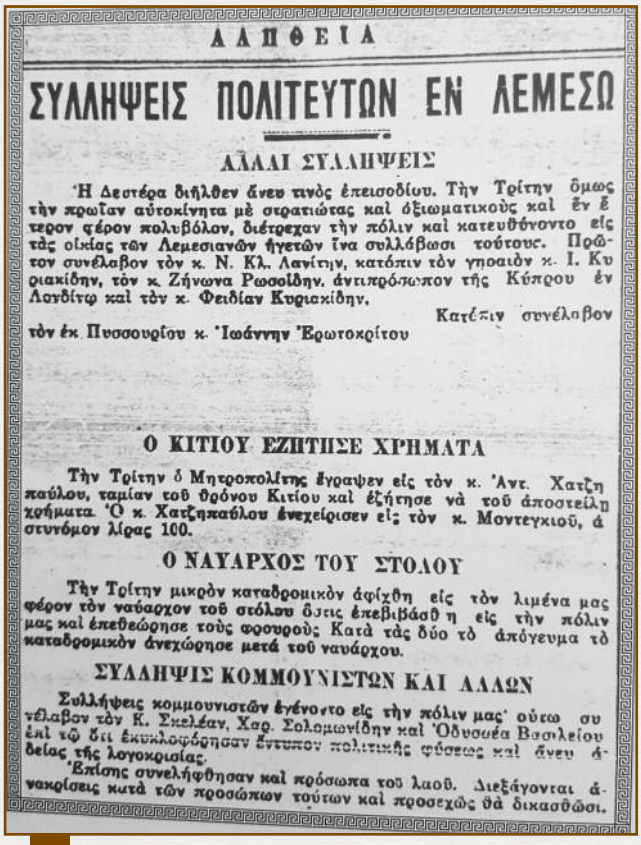

ΑΛΗΘΕΙΑ

ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ ΠΟΛΙΤΕΥΤΩΝ ΕΝ ΛΕΜΕΣΩ

ΑΛΛΑΙ ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ

Ἡ Δευτέρα διῆλθεν ἄνευ τινὸς ἐπεισοδίου. Τὴν Τρίτην ὅμως τὴν πρωΐαν αὐτοκίνητα μὲ στρατιώτας καὶ ὁξωματικοὺς καὶ ἕν ἕτερον φέρον πολυβόλον, διέτρεχαν τὴν πόλιν καὶ κατευθύνοντο εἰς τὰς οἰκίας τῶν Λεμεσιανῶν ἡγετῶν ἵνα συλλάβωσι τούτους. Πρῶτον συνέλαβον τὸν κ. Ν. Κλ. Λανίτην, κατόπιν τὸν γηραιὸν κ. Ι. Κυριακίδην, τὸν κ. Ζήνωνα Ρωσσίδην, ἀντιπρόσωπον τῆς Κύπρου ἐν Λονδίνῳ καὶ τὸν κ. Φειδίαν Κυριακίδην.

Κατόπιν συνέλαβον τὸν ἐκ Πυσσουρίου κ. Ἰωάννην Ἐρωτοκρίτου

Ο ΚΙΤΙΟΥ ΕΖΗΤΗΣΕ ΧΡΗΜΑΤΑ

Τὴν Τρίτην ὁ Μητροπολίτης ἐγραψεν εἰς τὸν κ. Ἀντ. Χατζηπαύλου, ταμίαν τοῦ θρόνου Κιτίου καὶ ἐζήτησε νὰ τοῦ ἀποστείλῃ χρήματα. Ὁ κ. Χατζηπαύλου ἐνεχείρισεν εἰς τὸν κ. Μοντεγκιοῦ, ἀστυνόμον λίρας 100.

Ο ΝΑΥΑΡΧΟΣ ΤΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

Τὴν Τρίτην μικρὸν καταδρομικὸν ἀφίχθη εἰς τὸν λιμένα μας φέρον τὸν ναύαρχον τοῦ στόλου ὅστις ἐπεβιβάσθη εἰς τὴν πόλιν μας καὶ ἐπεθεώρησε τοὺς φρουροὺς. Κατὰ τὰς δύο τὸ ἀπόγευμα τὸ καταδρομικὸν ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ ναυάρχου.

ΣΥΛΛΗΨΙΣ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ

Συλλήψεις κομμουνιστῶν ἐγένοντο εἰς τὴν πόλιν μας· οὕτω συνέλαβον τὸν Κ. Σκελέαν, Χαρ. Σολομωνίδην καὶ Ὀδυσσέα Βασιλείου δείας τῆς λογοκρισίας.

Ἐπίσης συνελήφθησαν καὶ πρόσωπα τοῦ λαοῦ. Διεξάγονται ἀνακρίσεις κατὰ τῶν προσώπων τούτων καὶ προσεχῶς θὰ δικασθῶσι.

Εφημερίδα «Αλήθεια» 23 Οκτωβρίου 1931. Αναγγέλλει τη σύλληψη πολιτευτών στη Λεμεσό. Πηγή: Άλεξ Ευθυβούλου - Μαρίνα Βρυωνίδου-Γιάγκου, 100 χρόνια Κύπρος, 2001, σελ. 122.

φιλογερμανούς βασιλικούς, οι οποίοι έτρεφαν εμπάθεια για την Αγγλία. Υπό τις περιστάσεις αυτές ο Βενιζέλος ήταν υποχρεωμένος να τηρήσει μια στάση αναμονής, χωρίς να ενισχύει ενέργειες οι οποίες θα επηρέαζαν αρνητικά τη μερίδα εκείνη των Βρετανών οι οποίοι επιθυμούσαν να αποκατασταθεί η δικαιοσύνη στο νησί. Οι αγρότες του νησιού, όμως, δεν είχαν περιθώρια αναμονής. Οι διπλωματικοί χειρισμοί και οι μακροχρόνιες διαδικασίες δεν τους ικανοποιούσαν, γνωρίζοντας μάλιστα ότι οι ακτήμονες αγρότες στην Ελλάδα αποκαθίσταντο με τις απαλλοτριώσεις και τους αναδασμούς.

Ο κυπριακός λαός επιθυμούσε διακαώς την Ένωση, με μπροστάρηδες σημαντικές προσωπικότητες του νησιού, όπως ο Νικόδημος Μυλωνάς αλλά και με την ένθερμη συμπαράσταση του γενικού πρόξενου, παρά τις επιφυλάξεις του Βενιζέλου. Αφορμή για την όξυνση της κρίσης ανάμεσα στους Κυπρίους και στην αγγλική διοίκηση αποτέλεσαν τα οικονομικά μέτρα που ο Στορς προσπάθησε να λάβει, με την αύξηση των τελωνειακών δασμών και άλλα έκτακτα μέτρα. Το Νομοθετικό Συμβούλιο απέρριψε τα νέα φορολογικά μέτρα του Στορς, ο οποίος είχε ωθήσει την κατάσταση στα άκρα και είχε μεγάλη ευθύνη για τις ταραχές, όπως ο ίδιος ο Βενιζέλος είχε επισημάνει στον Ράμσεϋ.

Ακόμα και πριν το 1931, ο Βενιζέλος προσπαθούσε να απαλλάξει τον πρόξενο της Ελλάδας στην Κύπρο, Αλέξη Κύρου, από κάθε ενωτικό και εθνικό φανατισμό που τον είχε κυριεύσει. Ο τελευταίος είχε μεγάλη λαϊκή απήχηση στο νησί και κάθε άποψή του αντιμετωπιζόταν με ενθουσιασμό. Ο Κύρου όχι μόνο παρέβλεπε κάθε εντολή του πρωθυπουργού αλλά και υπονόμευε κατά κάποιο τρόπο τις προσπάθειές του με την αδιάλλακτή του στάση. Ο γεννηθείς στο νησί Κύρου έβλε-

ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

By Thomson

Ὁ τὴν προσεχῆ ἑβδομάδα ἀναμενόμενος εἰς Κύπρον Ὑψηλὸς Ξένος, ἐντιμότατος Ὑφυπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν κ.

ΟΥΙΝΣΤΟΝ ΤΣΩΡΤΣΙΛΛ

Η επίσκεψη του Τσώρτσιλ στην Κύπρο. Ανακοίνωση της εφημερίδας «Φωνή της Κύπρου» στις 2 Οκτωβρίου 1907. Πηγή: Άλεξ Ευθυβούλου - Μαρίνα Βρυωνίδου-Γιάγκου, 100 χρόνια Κύπρος, 2001, σελ. 72.

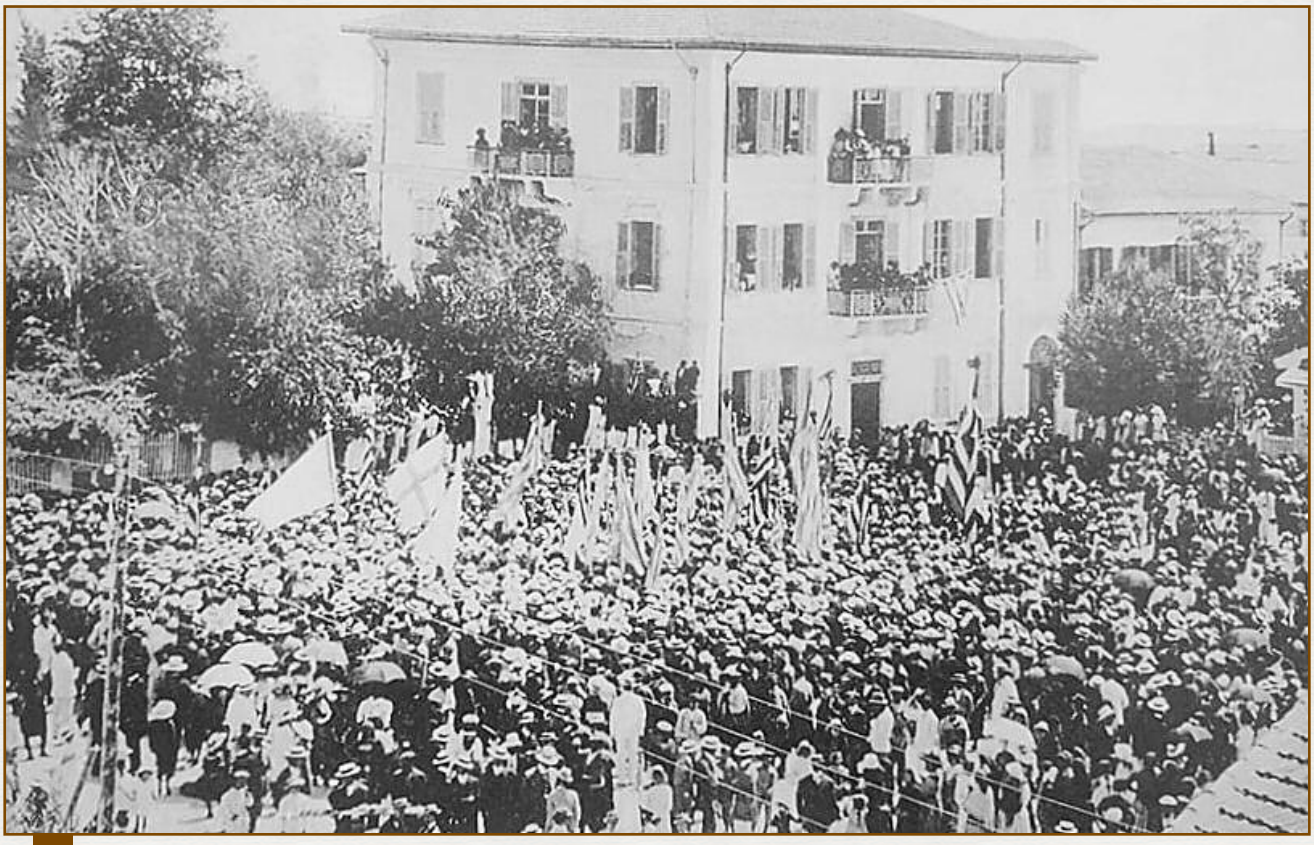

Συγκεντρώσεις για τις βουλευτικές εκλογές του 1925 και διαδηλώσεις υπέρ της Ένωσης έξω από το σπίτι του Ν. Λανίτη στη Λεμεσό. *Πηγή: Άλεξ Ευθυβούλου - Μαρίνα Βρυωνίδου-Γιάγκου, 100 χρόνια Κύπρος, 2001, σελ. 95.*

Το καμένο Κυβερνείο στη Λευκωσία, 1 Νοεμβρίου 1931. *Πηγή: Άλεξ Ευθυβούλου - Μαρίνα Βρυωνίδου-Γιάγκου, 100 χρόνια Κύπρος, 2001, σελ. 111.*

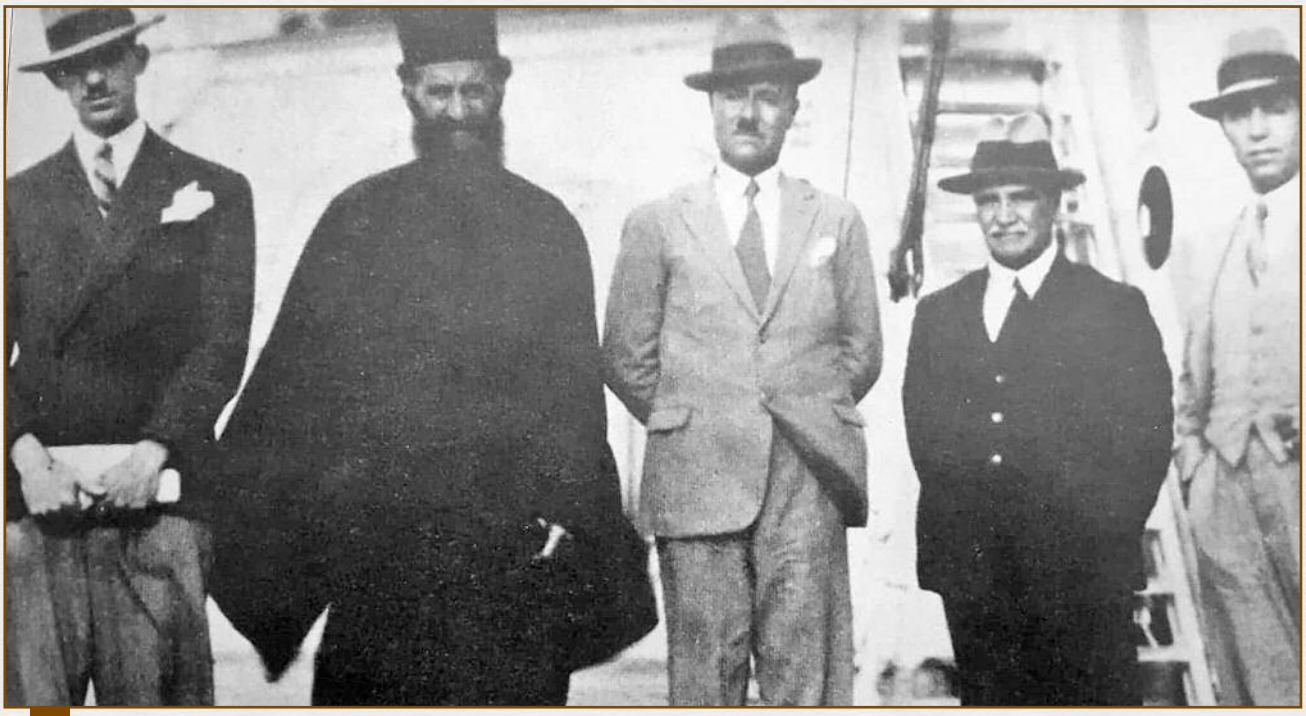

Στο κατάστρωμα του ατμόπλοιου «Λάνταν», προτού αυτό αποπλεύσει από το λιμάνι της Λεμεσού. Θα μετέφερε στο Λονδίνο τους πέντε εικονιζόμενους Κυπρίους που απελαύνονταν από την αποικιακή κυβέρνηση για τη συμμετοχή τους στα Οκτωβριανά. Από αριστερά προς δεξιά: Θεόδωρος Κολοκασίδης, Διονύσιος Κυκκώτης, Γεώργιος Χατζηπαύλου και Θεοφάνης Θεοδότου, μέλη του Νομοθετικού Συμβουλίου, και Θεοφάνης Τσαγγαρίδης. *Πηγή: Άλεξ Ευθυβούλου - Μαρίνα Βρυωνίδου-Γιάγκου, 100 χρόνια Κύπρος, 2001, σελ. 123.*

πε ως μόνη οδό προς την Ένωση τον ένοπλο αγώνα και μέσω ενός σφαλερού μαξιμαλισμού. Μάταια ο Βενιζέλος του τόνιζε πως δεν υπάρχει χρησιμότητα σε κάθε αδιαλλαξία των Κυπρίων. Εκεί που ο Βενιζέλος προσπαθούσε με αντιπαροχές (όπως η διατήρηση του λιμανιού της Αμμοχώστου υπό βρετανική κυριαρχία) να οδηγήσει τους Άγγλους σε έλλειψη ενδιαφέροντος για το νησί, ο Κύρου υπονόμευε κάθε ελαστική και μετριοπαθή στάση του πρωθυπουργού. Και πράγματι, η εξέγερση του 1931, όσο ταυτισμένη και αν ήταν με το πάθος του απλού λαού για Ένωση με τη μητέρα Ελλάδα, έκλεισε για πολλά χρόνια τον δρόμο για μία ευέλικτη και καλομελετημένη στρατηγική στον αγώνα κατά της αποικιοκρατίας.

Ήδη από τις αρχές του 1931, ο πρόξενος είχε φανερώσει στο Υπουργείο Εξωτερικών την αδιάλλακτη στάση του στο Κυπριακό και την εμμονή του στην επιδίωξη της Ένωσης. Σε εμπιστευτικό έγγραφο που απέστειλε στο Υπουργείο Εξωτερικών στις 26 Ιανουαρίου 1931, δήλωσε την αντίθεσή του σε οποιαδήποτε παραχώρηση προς τους Άγγλους, ακολουθώντας τη γραμμή της αδιαλλαξίας, μια σκληρή δηλαδή ενωτική γραμμή. Ο γενικός πρόξενος ακόμα υποστήριζε ότι ο Στορς με την πολιτική του θα «αφελλήνιζε» την Κύπρο, κάτι δηλαδή που αιώνες δουλείας και σκληρών συνθηκών δεν πέτυχαν (Πικρός, 1980, σ. 114).

Ο Κύρου, τοποθετημένος στην ιδιαίτερη πατρίδα του, αποφάσισε να μεταφέρει την έδρα του προξενείου από τη Λάρνακα στη Λευκωσία. Οι αγγλικές αρχές είχαν την υποψία ότι ο Έλληνας διπλωμάτης διατηρούσε επαφή με τους εκπροσώπους της ενωτικής κίνησης – Εθνική Οργάνωση Κύπρου, την Εκκλησία, ορισμένα μέλη του Νομοθετικού Συμβουλίου και τους Κύπριους της Αθήνας.

Στις 12 Φεβρουαρίου 1931, ο κυβερνήτης Ρόναλντ Στορς συνέταξε απόρρητη έκθεση με τον λόρδο Πάσφιλντ, υπουργό των Αποικιών, για να τονίσει τον ρόλο του Έλληνα προξένου στον εθνικό αναβρασμό και την ανάγκη έντονου βρετανικού διαβήματος προς την ελληνική κυβέρνηση. Στις 5 Ιουνίου, ο Πάτρικ Ράμσεϋ, σε ιδιωτική συνομιλία του με τον Βενιζέλο, πρόβαλε την ανάγκη για την άμεση ανάκληση του Έλληνα γενικού προξένου, ο οποίος με τη στάση του υπέθαλπε τις αντιβρετανικές διαθέσεις. Η έγκαιρη παρέμβαση της Ελλάδας θα μπορούσε να αποτρέψει τη διατύπωση μιας επίσημης βρετανικής διαμαρτυρίας ή τη λήψη μέτρων που θα βάλουν σε κίνδυνο τις ελληνοβρετανικές σχέσεις. Ο Βενιζέλος σε επιστολή του προς τον Μιχαλακόπουλο θα τονίσει ότι «*Εδήλωσα αμέσως εις τον κ. Ράμσαιν ότι θα ανακληθή ο κ. Κύρου*» (Σβολόπουλος, 1999, σ. 171-173).

Τα γεγονότα του Οκτωβρίου, όμως, θα βρουν τον Αλέξη Κύρου να παραμένει στη θέση του γενικού προξένου στην Κύπρο. Αν το γεγονός αυτό συνδυαστεί με τις βρετανικές υποψίες για ενεργή συμμετοχή του στην προπαρασκευή και εκδήλωση της εξέγερσης, αποδεικνύεται η έμμεση διπλωματική σχέση της Αθήνας στην κυπριακή κρίση. Ήδη, η βρετανική κυβέρνηση προσέφυγε στην επίκληση του άρθρου 22 της διμερούς Συνθήκης Εμπορίου και Ναυσιπλοΐας του Δεκεμβρίου 1926, αλλά επεσήμανε παράλληλα και την παράλειψη του Έλληνα πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου να τηρήσει τις πρόσφατες διαβεβαιώσεις του. Η άμεση απομάκρυνση του Κύρου στις 24 Οκτωβρίου αποτέλεσε τμήμα της επίσημης αντίδρασης της ελληνικής κυβερνήσεως. Ο Βενιζέλος επικοινωνεί με τον Ράμσεϋ για το λάθος της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου Εξωτερικών, αφού η ανάκληση του Έλληνα προξένου ουσιαστικά είχε γίνει από τον Αύγουστο (Σβολόπουλος, 1999, σ. 174-176).

Ο Έλληνας πρωθυπουργός διαφωνούσε με την εμμονή στην αδιαλλαξία και την πρόκληση έντασης. Πίστευε ότι τα επιθυμητά για το νησί αποτελέσματα θα γίνουν πραγματικότητα μόνον αν επιδιωχθούν με λογικά μέσα, όταν έλθει η κατάλληλη στιγμή, και υποστήριζε ότι θα έπρεπε να αποφευχθούν οποιεσδήποτε εγκληματικές πράξεις, οι οποίες θα προκαλούσαν την αντίδραση των Άγγλων. Ο Βενιζέλος θεωρούσε ότι οποιαδήποτε βίαιη εξέγερση θα δυσκόλευε αφάνταστα την ικανοποίηση των εθνικών διεκδι-

Μαζική προσέλευση χιλιάδων Ελληνοκυπρίων στην κηδεία ενός από τους Ελληνοκυπρίους που σκοτώθηκαν από τα βρετανικά στρατεύματα στη Λεμεσό κατά τη διάρκεια των Οκτωβριανών. *Πηγή: Άλεξ Ευθυβούλου - Μαρίνα Βρυωνίδου-Γιάγκου, 100 χρόνια Κύπρος, 2001, σελ. 117.*

κήσεων στο νησί. Η επιφυλακτική στάση του απέναντι στις εκκλήσεις του ελληνισμού της Κύπρου για ενεργότερη δράση, συνοδευόταν από την προετοιμασία του εδάφους για αναγνώριση της αυτονομίας στον κατάλληλο χρόνο (Σβολόπουλος, 2003, σ. 226).

Κριτική αποτίμηση

Δεν τίθεται καν υπό συζήτηση το θέμα εάν η εξέγερση συγκίνησε ή όχι τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Σαφώς και τον άγγιξε βαθιά, όμως η πολιτική του εμπειρία και γνώση του παρελθόντος, του καταδείκνυε διαφορετική οδό και μεθοδολογία παρά εκείνη που ακολούθησαν οι γεμάτοι πάθος Έλληνες της Κύπρου. Η ανταπόκριση στις απαιτήσεις της νέας ελληνικής διπλωματικής στρατηγικής ήταν άμεσα συνυφασμένη με την αποφυγή της δυναμικής διεκδίκησης των εθνικών δικαίων στην Κύπρο. Ο Βενιζέλος γνώριζε ότι η Ελλάδα δεν είχε τις δυνατότητες να εκβιάσει δυναμικά την υποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας, και κάθε απελευθερωτική προσπάθεια θα έθετε σε κίνδυνο την ελληνική εξωτερική πολιτική. Έτσι, ο Βενιζέλος υποστήριζε σταθερά την αποχή από οποιαδήποτε ανάμειξη στα διαδραματιζόμενα στο νησί. Πρέπει άλλωστε να τονιστεί ότι η κατοχή της Κύπρου από τους Βρετανούς εντασσόταν στο πλαίσιο της ισορροπίας των δυνάμεων στον στρατηγικό χώρο της Ανατολικής Μεσογείου. Η ελληνική κυβέρνηση βέβαια, στο πλαίσιο των δυνατοτήτων της, προσπαθούσε να ενισχύει τη θέση του ελληνικού στοιχείου στο νησί (Σβολόπουλος, 2003, σ. 201).

Ο Βενιζέλος αντιλαμβανόταν ότι από τη στιγμή που η Μεγάλη Βρετανία θεωρούσε ότι είχε ουσιώδη συμφέροντα στο νησί δεν υπήρχε δυνατότητα τερματισμού της κυριαρχίας της. Πίστευε, λοιπόν, ότι μόνο στην περίπτωση που η Βρετανία πειθόταν ότι δεν είναι γι' αυτή χρήσιμο το νησί, θα ήταν διατεθειμένη να το εγκαταλείψει ή έστω να κρατήσει ένα μόνο μικρό τμήμα του νησιού, υπό την προϋπόθεση βεβαίως ότι οι σχέσεις του ντόπιου πληθυσμού με τους Βρετανούς θα ήταν ομαλές, ώστε να μην δημιουργηθεί η αντίληψη ότι αυτοί υπέκυψαν στη βία. Γι' αυτό ακριβώς και ο Βενιζέλος επιδίωξε επανειλημμένα στο παρελθόν τον διακανονισμό του

Ο μητροπολίτης Κυρηνείας Κύριλλος, ο επιλεγόμενος Κυριλλούδι, ο αντίπαλος του Κυρίλλατσου κατά την αρχιεπισκοπική διαμάχη του 1900-1910. Διετέλεσε Αρχιεπίσκοπος Κύπρου από το 1916 μέχρι το 1933 οπότε και πέθανε. *Πηγή: Άλεξ Ευθυβούλου - Μαρίνα Βρυωνίδου-Γιάγκου, 100 χρόνια Κύπρος, 2001, σελ. 67.*

Το βρετανικό πολεμικό Ιμαλάια που έφερε στην Κύπρο τον πρώτο Βρετανό ύπατο αρμοστή, σερ Γκάρνετ Γούλσλυ, 22 Ιουλίου 1878. *Πηγή: Άλεξ Ευθυβούλου - Μαρίνα Βρυωνίδου-Γιάγκου, 100 χρόνια Κύπρος, 2001, σελ. 23.*

Διαδήλωση των Οκτωβριανών στη Λεμεσό, 1931. Από τους πρώτους διαδηλωτές, ο νεαρός τότε δικηγόρος της Λεμεσού Κρίτων Γ. Τορναρίτης, ο κατόπιν γενικός εισαγγελέας της Κύπρου (τέταρτος από αριστερά). *Πηγή: Άλεξ Ευθυβούλου - Μαρίνα Βρυωνίδου-Γιάγκου, 100 χρόνια Κύπρος, 2001, σελ. 115.*

Κυπριακού ζητήματος, μέσω διμερούς ελληνοβρετανικής συνεννόησης (Σβολόπουλος, 1999, σ. 192-193).

Ήδη, κατά τη Συνδιάσκεψη του Λονδίνου, είχε εκμαιεύσει την πρώτη αγγλική παραχώρηση. Συγκεκριμένα η πρόταση ήταν η Αγγλία να παραχωρήσει την Κύπρο με αντάλλαγμα την εξουσιοδότηση της Ελλάδας για χρήση από τους Βρετανούς του λιμένα του Αργοστολίου σε περίπτωση πολέμου. Ο Βενιζέλος συμφώνησε να παραχωρήσει το λιμάνι, ενώ ακόμα επικρατούσε ειρήνη, με την προϋπόθεση ότι η Ελλάδα θα διατηρούσε την κυριαρχία της πόλης καθώς επίσης και το δικαίωμα χρήσης του λιμανιού σε καιρό ειρήνης. Η απάντηση του Βενιζέλου κρίθηκε ικανοποιητική από τους Βρετανούς και του ανακοινώθηκε ότι επρόκειτο να προχωρήσουν σε οριστική συμφωνία, μετά το τέλος της συνδιάσκεψης των Μεγάλων Δυνάμεων. Το ξέσπασμα όμως του πολέμου, πριν το τέλος της διάσκεψης, δεν επέτρεψε την ολοκλήρωση της συμφωνίας (Σβολόπουλος, 1999, σ. 193-194).

Ο Βενιζέλος θα προσπαθήσει να προβάλει το θέμα της Ένωσης στο πλαίσιο της Συνδιάσκεψη της Ειρήνης, αφού η συμμετοχή της Ελλάδας στον νικηφόρο αγώνα πρόσφερε τις προϋποθέσεις για κάτι τέτοιο. Η αντίδραση όμως των συντηρητικών κύκλων του Λονδίνου δεν θα αφήσει περιθώρια για προώθηση του θέματος της αυτοδιάθεσης του νησιού. Η αρνητική στάση της Αγγλίας δεν θα καταστήσει δυνατή την προώθηση του θέματος στη Συνδιάσκεψη της Λωζάννης. Με την επάνοδό του στην εξουσία το 1928, ο Βενιζέλος θα επιδιώξει και πάλι την επίλυση του Κυπριακού ζητήματος, μέσω ενός διμερούς διαλόγου με τη Μεγάλη Βρετανία. Η βρετανική ηγεσία όμως δεν ήταν διατεθειμένη να παραχωρήσει το νησί.

Οι ελπίδες του Έλληνα πρωθυπουργού αναπτερώθηκαν με την επικράτηση του Εργατικού Κόμματος στις βρετανικές εκλογές του Μαΐου του 1929, αφού ο νέος πρωθυπουργός, Τζαίημς Ράμσεϋ ΜακΝτόναλντ στο Σοσιαλιστικό Συνέδριο της Βέρνης, το 1919, είχε αναγνωρίσει το δικαίωμα της Κύπρου για αυτοδιάθεση (Σβολόπουλος, 1999, σ. 196). Η πρώτη όμως αντίδραση της Εργατικής κυβέρνησης στο αίτημα των Κυπρίων θα είναι αρνητική. Ο υπουργός των Αποικιών, λόρδος Πάσφιλντ, και η Βουλή των Κοινοτήτων απέκλειαν την πιθανότητα της Ένωσης, αν και υπήρξαν μεμονωμένες περιπτώσεις στο επίπεδο της κοινής γνώμης αλλά και της πολιτικής ηγεσίας, που επιδείκνυαν θετική στάση στα εθνικά αιτήματα του κυπριακού λαού. Σ' αυτούς πρέπει να προστεθεί και μερίδα του Τύπου, με κύριο εκφραστή τη «Manchester Guardian», που τόνιζε την ανάγκη για ικανοποίηση των επιδιώξεων του κυπριακού λαού.

Ο γενικός πρόξενος Αλέξης Κύρου, όμως, είχε την άποψη ότι η ελληνική κυβέρνηση όχι μόνο δεν έπραττε τίποτα θετικό για το νησί, αλλά συγχρόνως το έβλαπτε, ενώ δεν ασπαζόταν τους φόβους του Βενιζέλου για τον κίνδυνο επανάληψης και στην Κύπρο των ίδιων σφαλμάτων που διαπράχθηκαν στο Κρητικό ζήτημα, υποστηρίζοντας ότι υπήρχε τεράστια διαφορά ανάμεσα στο εθνικό αίσθημα των Κυπρίων και των Κρητών. Ο Κύρου διαμαρτύρεται κατά της πολιτικής του Βενιζέλου και αποδοκιμάζει ανοιχτά τη στάση της ελληνικής κυβέρνησης στο Κυπριακό. Στις 17 Οκτωβρίου 1931 διαλύεται η «Εθνική Οργάνωση», το όργανο που εγγυούνταν την ενότητα των Κυπρίων. Ο Κύρου θεωρούσε υπεύθυνο για τη διαίρεση των Κυπριών τον Βενιζέλο, αν και ο ίδιος ο πρόξενος χρησιμοποίησε σαν σύνθημα την αγροτική-απαλλοτριωτική πολιτική του Βενιζέλου, για να υποστηρίξει την ενωτική του πολιτική και να συνενώσει τους Κυπρίους. Στη βάση του ο κυπριακός λαός ήταν ενωμένος και αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό και στην πολιτική του Βενιζέλου, ενώ δεν θα μπορούσε να αποδοθεί στον Βενιζέλο η διάσπαση της ηγεσίας, η οποία άρχισε παλαιότερα (Πικρός, 1980, σ. 108).

Ο Βενιζέλος, αντιλαμβανόμενος ότι το εθνικό συμφέρον επέβαλλε την αποφυγή μιας άκαιρης διπλωματικής εμπλοκής, θα καταδικάσει την εξέγερση των Ελλήνων της Κύπρου (Σβολόπουλος, 2003, σ. 201). Πίστευε ότι μετά τα γεγονότα του Οκτωβρίου του 1931 θα έπρεπε να περάσουν πολλά χρόνια, ώστε να ξεχαστούν οι ταραχές και να μπορέσει να ζητήσει την Κύπρο. Η ελληνική κυβέρνηση απο-

Ο μητροπολίτης Λεόντιος με συνοδεία το ιερατείο όταν παρουσιάστηκε στο δικαστήριο για «δημόσιες αντιβρετανικές δραστηριότητες», και κυρίως με το σύνθημα του αγώνα για την Ένωση, Μάιος 1938. *Πηγή: Άλεξ Ευθυβούλου - Μαρίνα Βρυωνίδου-Γιάγκου, 100 χρόνια Κύπρος, 2001, σελ. 127.*

δοκίμαζε τέτοιες ενέργειες στο νησί, όπως ήταν η εξέγερση του Οκτωβρίου του 1931 και ο εμπρησμός του Κυβερνείου της Λευκωσίας, και παρά την πανελλήνια συγκίνηση για τα γεγονότα και την ένθερμη υποστήριξη της αθηναϊκής κοινής γνώμης προς το αίτημα των Ελλήνων της Κύπρου, η ελληνική κυβέρνηση θα προχωρήσει στην ανάκληση του γενικού προξένου Αλέξη Κύρου, ο οποίος είχε ενθαρρύνει την αντίδραση κατά των Βρετανών και θα προβεί στην αντικατάστασή του, για να μην δημιουργηθούν στην Αγγλία υποψίες για την πολιτική της Ελλάδας στην Κύπρο. Η ελληνική κυβέρνηση δεν θα προσφέρει στήριξη στους Ελληνοκύπριους μαχητές και θα τηρήσει αρνητική στάση απέναντι στο ενδεχόμενο δυναμικής ανακίνησης του Κυπριακού ζητήματος (Σβολόπουλος, 2003, σ. 227). Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, πιστός στις επιταγές του πολιτικού ρεαλισμού, θα προτιμήσει την προσαρμογή στη σκληρή πραγματικότητα. Παρά την έντονη πίεση της πανελλήνιας κοινής γνώμης θα παραμείνει πιστός στην αντίληψή του ότι η επίκληση του δικαίου και μόνο δεν αρκεί για να κάμψει τις αντίξοες διεθνείς δυνάμεις (Σβολόπουλος, 1999, σ. 202).

Η κρίση αυτή του 1931 είναι η τελευταία φάση της ενασχόλησης του Βενιζέλου με το Κυπριακό θέμα. Πολλοί πιστεύουν ότι ο Βενιζέλος ενταφίασε το Κυπριακό, αλλά αυτό σε καμία περίπτωση δεν αληθεύει. Η πολιτική του Βενιζέλου δεν απέκλειε καμιά πιθανότητα από όλες τις ευκταίες λύσεις. Άλλωστε στο νησί αναπτύχθηκαν τέτοιες συνθήκες, που καθιστούσαν αδύνατο τον έλεγχό του από τον Έλληνα πρωθυπουργό, αλλά και απέκλειαν τη συμμόρφωση στις υποδείξεις του. Η εξέγερση του 1931 έριξε το Κυπριακό στο περιθώριο για πολλά χρόνια, κλείνοντας την πόρτα στην ανεξαρτησία, που κάθε άλλο παρά απέκλειε την Ένωση.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Άλεξ Ευθυβούλου - Μαρίνα Βρυωνίδου-Γιάγκου, «100 χρόνια Κύπρος», (Εκδόσεις: Πολιτιστικό Κέντρο Ομίλου Λαϊκής, 2001).
- Ιστορικό Λεύκωμα «Ελευθέριος Βενιζέλος», (Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Βενιζέλος», Χανιά) Εφημερίδα *Βήμα* 2016.
- Ιστορία της Κύπρου: «Αγγλοκρατία (1878-1959)», τόμ. Γ, (Εκδόσεις: Οδύσσεια LTD, 2010).
- Λοϊζίδης Σάββας: «Άτυχη Κύπρος» (Εκδόσεις: Μπεργαδή, Αθήνα 1980)
- Πικρός Π. Γιάννης: «Ο Βενιζέλος και το Κυπριακό» (Εκδόσεις: Στρατή Ι. Φιλιππότη, Αθήνα 1980).
- Ροδάς Μ.: «Ελεύθερον Βήμα» (24 Μαΐου 1931), σ. 45-67.
- Σβολόπουλος Κωνσταντίνος: «Ελευθέριος Βενιζέλος, 12 Μελετήματα» (Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999).
- Σβολόπουλος Κωνσταντίνος: «Η ελληνική εξωτερική πολιτική: 1900-1945 τόμ. Α (Εκδόσεις: Εστία, Αθήνα 2003).
- Σταύρος Παντελής: «Νέα Ιστορία της Κύπρου» (Εκδόσεις: Φλώρος).
- Τζερμιάς Ν. Παύλος: «Η Κύπρος», τόμος Ι, (Εκδόσεις: Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2004).
- Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού «Ιστορία της Κύπρου Μεσαιωνική και Νεότερη (1192-1974)» (Λευκωσία 1997).
- Χρυσάνθης Κύπρος: «Ιστορικά δεδομένα σχετικά προς το κίνημα του έτους 1931», (Λευκωσία, Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου, 1983).

ΠΟΛΙΤΗΣ
της Κυριακής

ΠΑΡΑΘΥΡΟ
ΛΟΞΕΣ ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

parathyro.politis.com.cy

ΘΕΑΤΡΟ | ΣΙΝΕΜΑ | ΜΟΥΣΙΚΗ | ΧΟΡΟΣ | ΒΙΒΛΙΟ | ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ | ΚΡΙΤΙΚΗ | ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ | ΑΤΖΕΝΤΑ